

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

**МИКОЛАЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО**

Ірина Корнієнко

СУЧАСНА УКРАЇНСЬКА ЛІТЕРАТУРНА МОВА

Методичні рекомендації та вказівки до самостійної
роботи

Морфологія
Дієслово. Прислівник. Станівник. Модальник.
Службові частини мови. Вигук

Миколаїв
2016

Рецензенти:

Спанатій Л. С. – кандидат філологічних наук, доцент кафедри філологічної освіти Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського

Зинякова А. А. – кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови і літератури Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського

Рекомендовано до друку вченою радою філологічного факультету Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського

Корнієнко І. А.

Сучасна українська літературна мова: Морфологія. Дієслово. Прислівник. Станівник. Модальник. Службові частини мови. Вигук : Методичні рекомендації та вказівки до самостійної роботи: / І. А. Корнієнко. – Миколаїв, 2016 – 121 с.

У методичних рекомендаціях подано матеріал з вивчення сучасної української літературної мови згідно вимог кредитно-трансферної системи організації навчального процесу у вищій школі; запропоновано інформаційний обсяг дисципліни з морфології (дієслово, прислівник, станівник, модальник, службові частини мови, вигук), її опис, структуру та навчальне наповнення у межах змістових модулів.

Для студентів і викладачів філологічних спеціальностей вищих навчальних закладів.

ЗМІСТ

	Стор.
ВСТУП	4
ІНФОРМАЦІЙНИЙ ОБСЯГ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ	7
ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ	10
СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ	11
НАВЧАЛЬНЕ НАПОВНЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ	14
ЛЕКЦІЙНИЙ КУРС	14
ПЛАНІ ПРАКТИЧНИХ І ЛАБОРАТОРНИХ ЗАНЯТЬ	26
САМОСТІЙНА РОБОТА СТУДЕНТІВ	42
ВАРІАНТИ ЗАВДАНЬ ККР	47
ОРІЄНТОВНІ МОДУЛЬНІ КОНТРОЛЬНІ РОБОТИ З ДИСЦИПЛІНИ	76
ОСНОВНІ ПОНЯТТЯ КУРСУ	82
ЕКЗАМЕНАЦІЙНІ ПИТАННЯ З КУРСУ	97
ТЕМАТИКА РЕФЕРАТІВ, ПОВІДОМЛЕНЬ	99
СХЕМИ МОРФОЛОГІЧНОГО АНАЛІЗУ	100
КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ	105
РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА	109

ВСТУП

Навчальний посібник призначений для студентів напряму підготовки Філологія* (Українська мова і література), які навчаються за кредитно-трансферною системою організації навчального процесу.

Метою викладання дисципліни є формування в студентів мовно-лінгвістичних компетенцій – комплексу лінгвістичних знань про мову як суспільне явище і систему, що охоплює фонетику, лексику, морфологію, синтаксис, стилістику тексту і культуру мовлення та постійно розвивається, вироблення вмінь оперувати лінгвістичними знаннями у професійній та науково-дослідницькій діяльності.

Основними завданнями вивчення дисципліни “Сучасна українська літературна мова” є:

- засвоїти знання, що складають зміст сучасної української літературної мови як науки, усвідомити й запам’ятати систему лінгвістичних понять, оволодіти мовознавчою термінологією;
- усвідомити поняття про нормативність української літературної мови, сприяти ґрунтовному оволодінню орфоепічними, орфографічними, лексичними, граматичними й стилістичними нормами сучасної української літературної мови;
- підвищити рівень культури усного й писемного мовлення студентів;
- виробити в студентів уважне і критичне ставлення до свого мовлення й суспільної мовної практики;
- збагатити лексичний запас новими термінами з фахової підготовки;
- навчитися самостійно працювати з науковою, навчальною, довідковою літературою.

У результаті вивчення курсу студент оволодіває такими компетентностями:

I. Загальнопредметні:

- володіння українською мовою в її літературній формі;
- знання фонетичних, лексичних, граматичних, семантичних, стилістичних особливостей та тенденцій розвитку мови;
- умінь аналізувати мову в її сучасному стані, використовуючи систему основних понять і термінів сучасної української літературної мови;
- умінь користуватись довідковими й лексикографічними джерелами;
- знання основних теорій сучасної української мови як теоретичної бази дослідницької діяльності;
- володіння термінологічним апаратом.

II. Фахові:

- умінь аналізувати й обґрунтовувати лінгвістичну сутність дієслова як найважливішої самостійної частини мови; з'ясувати принципи й конкретні засоби творення дієслів одного виду від дієслів іншого виду; розкривати зміст поняття „видова пара”; коментувати в раціональному інформативному обсязі співвідношення і взаємозв'язки між дієслівним видом як граматичною категорією й аспектологічною категорією способів дієслівної дії;

- умінь з'ясувати лінгвістичну специфіку дієслівної граматичної категорії часу; аналізувати категоріальне значення форм теперішнього, майбутнього, минулого часів; коментувати взаємозв'язки між граматичними категоріями виду й часу;

- умінь з'ясувати лінгвістичну природу морфологічної категорії способу дієслова; характеризувати значення і творення дійсного, умовного й наказового способів;

- уміння з'ясувати лінгвістичну специфіку лексико-граматичної категорії перехідності (неперехідності); пояснювати зміст поняття „перехідність” дієслова;

- уміння з'ясувати частиномовну природу прислівника як незмінного лексико-граматичного класу слів, різноманітного за джерелами становлення (застиглі давні прикметникові форми, адвербіалізовані безприйменникові і прийменникові відмінкові форми іменників тощо) та синтаксичними функціями;

- уміння з'ясувати функціональне призначення прийменників і сполучників як важливих засобів вираження формальних і значенневих зв'язків між словами у реченні й між частинами складного речення; функціональне призначення часток.

На вивчення навчальної дисципліни у 3,4 семестрах відводиться 225 годин / 7, 5 кредитів ECTS.

ІНФОРМАЦІЙНИЙ ОБСЯГ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

4 семестр

**Дієслово. Прислівник. Станівник. Модальник.
Службові частини мови. Вигук**

Змістовий модуль 3. Дієслово

Тема 1. Дієслово як частина мови. Категорія виду

Дієслово. Поняття про дієслово як частину мови. Система дієслівних утворень в українській мові. Неозначена форма дієслова. Типи дієслівних основ. Поділ дієслів на класи за співвідношенням з основами інфінітива та теперішнього часу. Поділ дієслів на дієвідміни.

Категорія виду дієслова. Протиставлення форм доконаного та недоконаного виду у видовій парі. Способи творення форм доконаного та недоконаного виду. Видова пара.

Тема 2. Дієслівні категорії способу і часу. Категорія особи

Категорія особи дієслова та числа. Дієслова з неповною особовою парадигмою. Безособові дієслова. Категорія часу та роду дієслова. Система дієслівних часів у сучасній українській літературній мові, їх творення та значення. Пряме та переносне вживання часових форм дієслова. Категорія способу дієслова. Дійсний, умовний та наказовий способи, їх творення та значення.

Тема 3. Категорії перехідності/неперехідності та стану дієслова

Загально дієслівна категорія перехідності-неперехідності дієслова. Перехідні дієслова та засоби їх вираження. Неperехідні дієслова та засоби їх вираження. Валентність дієслова.

Категорія стану дієслова та її зв'язок з перехідністю-неперехідністю. Дієслова активного стану, їх засоби

вираження. Дієслова пасивного та зворотно-середнього стану.

Тема 4. Дієприкметник. Дієприслівник

Дієприкметник як форма дієслова та прикметникові характеристики дієприкметника. Граматичні категорії дієприкметника.

Творення дієприкметників. Активні дієприкметники теперішнього часу, їх значення та вживання. Пасивні дієприкметники минулого часу обох видів. Перехід дієприкметників у іменники та прикметники. Дієслівні форми на -но, -то.

Дієприслівник як форма дієслова. Дієслівні та прислівникові характеристики дієприслівника. Значення дієприслівників доконаного та недоконаного видів. Творення та синтаксична роль дієприслівників. Перехід дієприслівників у прислівники та прийменники.

Змістовий модуль 4. Прислівник. Станівник. Модальник

Тема 5. Прислівник. Станівник. Модальник

Прислівник Значення прислівників як слів, що виражають статичну ознаку іншої ознаки. Морфологічні ознаки, синтаксична роль прислівників. Групи прислівників за означенням. Ступені порівняння означальних прислівників.

Творення прислівників (від прикметників, іменників, числівників, займенників, дієслів). Перехід у прислівники інших частин мови. Перехід прислівників у прийменники, сполучники, частки.

Слова категорії стану та їх місце в системі частин мови. Частиномовна база станівника. Лексико-семантичні групи слів категорії стану. Поняття про модальність і модальні слова. Формування модальника та його частиномовний статус. Семантичні розряди модальних слів. Морфологічні та синтаксичні властивості модальника.

Змістовий модуль 5. Службові частини мови. Вигук як окрема частина мови. Звуконаслідування

Тема 6. Службові частини мови. Прийменник

Прийменники як службові слова, що виражають відношення (просторові, часові та інші) між повнозначними словами. Морфологічний склад прийменників. Перехід самостійних слів і словосполучень у прийменники. Вживання прийменників з певними відмінками іменників і субстантивованих слів. Полісемія прийменників. Ознайомлення прийменників. Синонімія прийменників.

Тема 7. Сполучник

Сполучники як службові слова, що виражають зв'язок між словами в реченні, між частинами речень. Синтаксичні функції сполучників. Морфологічний склад сполучників. Сполучники сурядності і підрядності, їх групи. Сполучні слова їх відмінність від сполучників. Перехід повнозначних слів у сполучники.

Тема 8. Частка. Вигук

Частки як службові слова, що вносять певні відтінки у значення слів чи рівень. Групи часток за значенням. Функції часток. Частки словотворчі і формотворчі. Правопис часток в українській мові.

Вигуки як слова, що виражають емоції та волевиявлення, їх роль у реченні. Групи вигуків за значенням, їх уживання. Перехід у вигуки повнозначних слів. Звуконаслідувальні слова.

ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
		<i>денна форма навчання</i>	
Кількість кредитів – 7,5	Галузь знань: 0203 Гуманітарні науки Напрямок підготовки: 6.020303 Філологія* (Українська мова і література)	Нормативна	
Модулів – 2	Спеціальність (професійне спрямування): Українська мова і література	Рік підготовки:	
Змістових модулів – 5		II	
Індивідуальне науково-дослідне завдання: реферат; лінгвістичний аналіз		Семестр	
Загальна кількість годин – 225		1	2
		Лекції	
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 3,5 самостійної роботи студента – 4	22	24	
	Практичні, семінарські		
	26 пр., 4 лаб.	30 пр., 8 лаб.	
	Самостійна робота		
	51	58	
	Вид контролю:		
	3	I	

Примітка.

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної та індивідуальної роботи становить: для денної форми навчання – 225 год.: 120 год. – аудиторні заняття, 105 год. – самостійна робота (53% ~ 47%).

СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІ
4 семестр

Модуль 2. Дієслово. Прислівник. Станівник. Модальник. Службові частини мови. Вигук						
Тема 1. Дієслово як частина мови. Категорія виду	16	4	4			8
Тема 2. Дієслівні категорії способу і часу. Категорія особи	14	2	4			8
Тема 3. Категорії перехідності/неперехідності та стану дієслова	12	2	2	2		6
Тема 4. Дієприкметник. Дієприслівник	16	2	4	2		8
Тема 5. Прислівник. Станівник. Модальник	20	4	4	2		10
Тема 6. Службові частини мови. Прийменник	16	4	4	2		6
Тема 7. Сполучник	12	2	4			6
Тема 8. Частка. Вигук	14	4	4			6
Разом:	120	24	30	8		58

Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1.	Загальна характеристика дієслова як частини мови. Дієслівна категорія виду	4
2.	Категорії способу і часу дієслів	4
3.	Категорії перехідності/неперехідності й стану дієслів	2
4.	Дієприкметник. Дієприслівник	4
5.	Прислівник як частина мови	2
6.	Станівник. Модальник	2
7.	Службові частини мови. Прийменник	4

8.	Сполучник	4
9.	Частка. Вигук	4
	Разом:	30

Теми лабораторних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1.	Морфологічний аналіз дієслів	2
2.	Морфологічний аналіз дієприкметників	1
3.	Морфологічний аналіз дієприслівників	1
4.	Морфологічний аналіз прислівників	2
5.	Морфологічний службових частин мови та вигуків	2
	Разом:	8

Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1.	Дієслово як частина мови. Категорія виду	8
2.	Категорії способу, часу й особи дієслова. Безособові дієслова	8
3.	Категорії перехідності/неперехідності та стану дієслова	6
4.	Дієприкметник. Дієприслівник	8
5.	Прислівник.	4
6.	Станівник. Модальник	6
7.	Прийменник	6
8.	Сполучник	6
9.	Частка. Вигук	6
	Разом:	58

Індивідуальні завдання

1. Підготовка реферату з актуальних питань морфології сучасної української мови
2. Виконання морфологічного аналізу

Розподіл балів, які отримують студенти

Поточне тестування та самостійна робота								МКР	Заг. кількість
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	250	400 / 100
20	15	20	25	25	15	15	15		

НАВЧАЛЬНЕ НАПОВНЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ

4 семестр

МОДУЛЬ 2

ЛЕКЦІЙНИЙ КУРС

Лекція № 1

(2 години)

Тема: Дієслово як частина мови

План

1. Дієслово як частина мови: семантичні особливості, граматичні категорії та синтаксичні функції.
2. Система дієслівних форм. Інфінітив.
3. Дві основи дієслова.
4. Морфологічні класи дієслова.

Література

1. Арсірій А.Т. Дієслово як частина мови // УМЛШ. – 1989. – № 1. – С. 76-78.
2. Возний Т.М. Структурно-семантичні групи дієслів в сучасній українській мові // УМЛШ. – 1976. – № 3. – С. 27-34.
3. Загнітко А.П. Система і структура граматичних категорій дієслова. – К., 1990.
4. Карп'юк М.Л. Структурно-семантична характеристика форм інфінітива // Українське мовознавство. – 1978. – № 6.
5. Ковалик І.І. Граматична структура системи дієслівних форм у сучасній українській літературній мові // Мовознавство. – 1976. – № 4.
6. Медведєва Л.М. Про співвідношення категорій предикативності і стану // Мовознавство. – 1983. – № 3.
7. Пітінов В.М. До питання про внутрішню дистрибуцію дієслів // Мовознавство. – 1973. – № 5. – С. 36-44.

8. Русанівський В.М. Дієслово – рух, дія, образ. – К., 1977.
9. Русанівський В.М. Структура українського дієслова. – К., 1971.
10. Сич В.Ф. Синтаксичні функції інфінітива // УМЛШ. – 1972. – № 3. – С. 24-31.

Контрольні запитання:

1. Що зближує інфінітив із іменником? Як це позначилось на синтаксичних функціях інфінітива?
2. Які дієслівні форми утворюються від основи інфінітива та від основи теперішнього часу?
3. Що лежить в основі поділу дієслівних класів на продуктивні та непродуктивні?

Ключові слова: дієслово, інфінітив, дієслівна форма, основа дієслова

Лекція № 2

(2 години)

Тема: Категорія виду дієслова

План

1. Загальне поняття про категорію виду.
2. Значення дієслів доконаного виду.
3. Семантичні ознаки дієслів недоконаного виду.
4. Видові пари дієслів.
5. Способи творення форм доконаного і недоконаного виду.
6. Поняття про одновидові й двовидові дієслова.
7. Вживання видових форм дієслова.

Література

1. Арсірій А.Т. Дієслово як частина мови // УМЛШ. – 1989. – № 1. – С. 76-78.
2. Загнітко А.П. Система і структура граматичних категорій дієслова. – К., 1990.

3. Калько М.І. Видова неоднорідність дієслів як вияв взаємодії категорії виду з їх лексичним значенням // Мовознавство. – 1990. – № 2.
4. Русанівський В.М. Дієслово – рух, дія, образ. – К., 1977.
5. Русанівський В.М. Структура українського дієслова. – К., 1971.
6. Див.вузівські підручники в загальному списку джерел.

Контрольні запитання:

1. Що виражає категорія виду дієслова?
2. Чим відрізняється творення корелятивних видових пар з допомогою префіксів від префіксального словотворення?
3. Які дієслова називаються одновидовими, а які – двовидовими? Наведіть приклади.

Ключові слова: категорія виду, доконаний вид, недоконаний вид, одновидові дієслова, двовидові дієслова, видова пара

Лекція № 3

(2 години)

Тема: Категорія способу і часу дієслів

План

1. Способи вираження дії дієслів та їх типи. Загальне поняття про категорію способу.
2. Значення і морфологічні показники дійсного способу.
3. Умовний спосіб, його значення і вираження.
4. Наказовий спосіб та засоби вираження його форм.
5. Вживання форм одного способу в значенні іншого.
6. Загальне поняття про категорію часу. Система часових форм дієслова.
7. Значення і вживання дієслів теперішнього, минулого й майбутнього часу.

Література

1. Загнітко А.П. Система і структура граматичних категорій дієслова. – К., 1990.
2. Загнітко А.П. Аналітизм у системі дієслівних категорій // Мовознавство. – 1993. – № 4.
3. Ковалик І.І. Граматична структура системи дієслівних форм у сучасній українській літературній мові // Мовознавство. – 1976. – № 4.
4. Мельник Ю.В. Давноминулий час: проблема та гіпотези // Мовознавство. – 1996. – № 1.
5. Русанівський В.М. Дієслово – рух, дія, образ. – К., 1977.
6. Русанівський В.М. Структура українського дієслова. – К., 1971.
7. Соколова С.О. Час та його відображення в граматичних категоріях дієслова // Мовознавство. – 1995. – № № 4, 5.
8. Шевчук О.С. Стилiстичне вживання часових форм дієслова // УМЛШ. – 1974. – № 1.

Контрольні запитання:

1. Розкрийте модальну суть категорії способу.
2. Чому дієслова в неозначеній формі не належать ні до якого способу?
3. Чи можуть дієслова одного способу уживатися в значенні іншого? Доведіть.
4. Що виражає граматична категорія часу?
5. Що означає давноминулий час? Як він твориться?

Ключові слова: категорія способу, дійсний спосiб, умовний спосiб, наказовий спосiб, категорія часу, теперiшній час, минулий час, давноминулий час, майбутній час.

Лекція № 4
(2 години)

Тема: Категорія перехідності/неперехідності.
Категорія стану дієслів

План

1. Загальне поняття про категорію перехідності/неперехідності.
2. Формальні, семантичні, етимологічні й синтаксичні ознаки перехідних і неперехідних дієслів.
3. Поняття про категорію стану.
4. Виноградівська теорія категорії стану.
5. Дієслова зворотного стану.
6. Сучасна теорія категорії стану.

Література

1. Арсірій А.Т. Дієслово як частина мови // УМЛШ. – 1989. – № 1. – С. 76-78.
2. Загнітко А.П. Система і структура граматичних категорій дієслова. – К., 1990.
3. Загнітко А.П. Аналітизм у системі дієслівних категорій // Мовознавство. – 1993. – № 4.
4. Медведєва Л.М. Про співвідношення категорій предикативності і стану // Мовознавство. – 1983. – № 3.
5. Пігінов В.М. До питання про внутрішню дистрибуцію дієслів // Мовознавство. – 1973. – № 5. – С. 36-44.
6. Русанівський В.М. Дієслово – рух, дія, образ. – К., 1977.
7. Русанівський В.М. Структура українського дієслова. – К., 1971.

Контрольні запитання:

1. Які дієслова називаються непрямо-перехідними?

2. Доведіть семантико-синтаксичний характер категорії перехідності/неперехідності.
3. Яка роль суб'єктно-об'єктних відношень при визначенні станових значень дієслова?
4. Чи існує зв'язок між граматичними категоріями перехідності/неперехідності та стану? Обґрунтуйте.

Ключові слова: категорія перехідності/неперехідності, категорія стану, перехідне дієслово, неперехідне дієслово.

Лекція № 5

(2 години)

Тема: Дієприкметник. Дієприслівник

План

1. Загальне поняття про дієприкметник. Дієслівні, прикметникові та власні ознаки дієприкметника.
2. Творення і вживання активних дієприкметників теперішнього часу.
3. Активні дієприкметники минулого часу.
4. Пасивні дієприкметники теперішнього і минулого часу.
5. Поняття про дієприслівник. Прислівникові, дієслівні й власні ознаки дієприслівника.
6. Особливості формування й функціонування дієприслівників.

Література

1. Гнатюк Г.М. Дієприкметник в сучасній українській літературній мові. – К., 1982.

2. Гнатюк Г.М. Синтаксичні функції дієприкметників у сучасній українській мові // Мовознавство. – 1980. – № 4. – С. 18-28.
3. Гнатюк Г.М. Ад'єктивація дієприкметників у сучасній українській літературній мові // Мовознавство. – 1983. – № 1.
4. Коць Л.М. Дієприслівник у сучасній українській літературній мові (Специфіка зв'язків та їх значень). – К., 1964.
5. Кучеренко І.К. Граматична характеристика дієприкметника і його місце в системі частин мови // Мовознавство. – 1967. – № 4.
6. Передрій Г. Дієприслівник // Дивослово. – 1994. – № 12. – С. 36-38.
7. Русанівський В.М. Дієприкметники й слова дієприкметникового походження // УМЛШ. – 1968. – № 8. – С. 28-36.
8. Сасинович Є.С. Дієприслівники в сучасній українській мові. – К., 1963.
9. Серета Ф.Я. Розмежування активних дієприкметників на *-учий, -ачий* і прикметників на *-учий, -ачий* // Мовознавство. – 1974. – № 4.
10. Складенко В.Г. З історії акцентуації дієприслівників української мови // Мовознавство. – 1991. – № 5.

Контрольні запитання:

1. Як відрізнити дієприкметник від прикметника дієприкметникового походження?
2. Що спільного і відмінного між дієприкметниками і дієприслівниками?
3. Яку роль відіграє вид дієслова у творенні дієприслівників?

Ключові слова: дієприкметник, дієприслівник, активний дієприкметник, пасивний дієприкметник.

Лекція № № 6-7

(4 години)

Тема: Прислівник. Станівник. Модальник

План

1. Прислівник як самостійна частина мови.
2. Розряди прислівників за значенням, походженням і способом творення. Ступені порівняння прислівників.
3. Поняття про слова категорії стану (станівник). Лексико-семантичні групи й частиномовна база станівника.
4. Поняття про модальність і модальні слова. Частиномовний статус й формування модальника.
5. Морфологічні й синтаксичні властивості модальника.
6. Семантичні розряди модальних слів.

Література

1. Арсірій А.Т. Прислівник // УМЛШ. – 1993. – № 7.
2. Білоусенко П.І. Прислівники часу в сучасній українській мові // УМЛШ. – 1982. – № 7. – С. 43-45.
3. Болюх О.В. Морфолого-синтаксичні особливості прислівників // Мовознавство. – 1994. – № 6.
4. Гальчук В.Ю. З історії акцентуації прислівників в українській мові // Мовознавство. – 1995. – № 6.
5. Грещук В.В. До питання про словотвір прислівників на -о // Мовознавство. – 1990. – № 2.

6. Кучеренко І.К. Класифікація прислівників за значенням // Українська мова в школі. – 1954. – № 6.
7. Мукан Г.М. Морфологічна будова і способи творення прислівників // УМЛШ. – 1983. – № 10.
8. Німчук В.В. Прислівник / Історія української мови: Морфологія. – К., 1978. – С. 342-348.
9. Русанівський В.М. Означальні, предикативні і модальні прислівники // УМЛШ. – 1967. – № 4. – С. 22-26.
10. Чапля І.К. Прислівники в українській мові. – Харків, 1960.

Контрольні запитання:

1. Чи від усіх прислівників можна утворити ступені порівняння?
2. Які морфонологічні зміни відбуваються при ступенюванні?
3. Які морфологічні й синтаксичні особливості модальників і станівників?
4. Що є семантичною базою формування станівника як частини мови.?
5. Чим відрізняється суб'єктивна модальність від об'єктивної?

Ключові слова: прислівник, категорія стану, станівник, модальність, модальник.

Лекція № №8-9

(4 години)

Тема: Службові частини мови. Прийменник

План

1. Поняття про службові слова.
Частиномовний статус службових слів. Спільні риси службових слів.

2. Особливості лексичного і граматичного значення службових слів.
3. Поняття про прийменник. Історія формування прийменників.
4. Класифікація прийменників за походженням.
5. Класифікація прийменників за значенням.
6. Морфологічні властивості прийменника.
7. Синтаксичні властивості прийменника.

Література

1. Вихованець І.Р. Прийменникова система української мови. – К., 1980.
2. Іваненко З.І. Семантична структура прийменникових конструкцій // Мовознавство. – 1978. – № 3.
3. Кучеренко І.К. Лексичне значення прийменника // Мовознавство. – 1973. – № 3.
4. Мельничук О.С. Історичний розвиток функції і складу прийменників в українській мові // Слов'янське мовознавство. – К., 1966. – Т.3. – С.124-194.

Контрольні запитання:

1. Чим відрізняються службові слова від самостійних?
2. Наведіть приклади прийменників-синонімів.
3. У чому полягає службова функція прийменника?

Ключові слова: службові слова, прийменник, первинні й вторинні прийменники, прості, складні і складені прийменники.

Лекція № 10

(2 години)

Тема: Сполучник

План

1. Поняття про сполучник.
2. Класифікація сполучників за структурою.
3. Класифікація сполучників за значенням.
4. Походження сполучників та історія їх формування.

Література

1. Богдан М.М. Сполучники і сполучні слова як засоби зв'язку частин складнопідрядного речення // УМЛШ. – 1979. – № 1.
2. Гамалій А.П. Загальне поняття про сполучник // УМЛШ. – 1970. – № 3.
3. Герман К.Ф. Критерії розрізнення омонімічних сполучників і сполучних слів // УМЛШ. – 1970. – № 5.
4. Медведєв Ф.П. Система сполучників в українській мові. – Х., 1962.

Контрольні запитання:

1. У чому різниця між сполучниками сурядності і підрядності?
2. Наведіть приклади непохідних і похідних сполучників.
3. З'ясуйте функції сполучних слів. Які частини мови можуть уживатися як сполучні слова?

Ключові слова: сполучник, сполучне слово, сполучники підрядності, сполучники сурядності, первинні і вторинні сполучники, прості, складні і складені сполучники, одиничні, повторювані й парні сполучники.

Лекція № 11

(2 години)

Тема: Частка

План

1. Загальне поняття про частку.
2. Класифікація часток за походженням.
3. Класифікація часток за структурою.

4. Класифікація часток за функцією.
5. Історія формування часток.

Література:

1. Гальона Н.П. Функції модальних часток // УМЛШ. – 1990. – № 11.
2. Курносова Н.О. Про знаковий статус вигуків // Мовознавство. – 1990. – № 2.
3. Николаева Т.М. Функции частиц в высказывании. – М., 1985.
4. Симонова К.С. З історії стверджувальних часток // Мовознавство. 1980. – № 4.
5. Симонова К.С. Категоріальні ознаки та синтаксичні функції часток // УМЛШ. – 1983. – № 7.
6. Симонова К.С. Модальне слово чи модальна частка? // УМЛШ. – 1989. – № 10.

Контрольні запитання:

1. Яка роль часток у мові?
2. Від яких частин мови утворюються похідні частки?
3. Які функції вигуків у мові?

Ключові слова: частка, первинні і вторинні частки, фразова, формотворча і словотворча частка.

Лекція № 12

(2 години)

Тема: Вигук та звуконаслідування

План

1. Поняття про вигук як частину мови.
2. Граматичні особливості вигуків.
3. Класифікація вигуків за семантикою, будовою і походженням.
4. Звуконаслідувальні слова.
5. Історія формування вигуків.

Література

1. Курносова Н.О. Про знаковий статус вигуків // Мовознавство. – 1990. – № 2.
2. Мацько Л.І. Інтер'єктиви в українській мові. – К., 1981.
3. Скаб М.С. Вокатив на тлі взаємодії рівнів мови // Мовознавство. – 1990. – № 5.

Контрольні запитання:

1. Які функції вигуків у мові?
2. Охарактеризуйте вигуки за походженням.
3. У чому суть явища інтер'єктивації?

Ключові слова: вигук, первинні і вторинні вигуки, інтер'єктивація, звуконаслідувальні слова.

ПЛАНИ ПРАКТИЧНИХ І ЛАБОРАТОРНИХ ЗАНЯТЬ

Практичне заняття №№ 1-2 (4 години)

Тема: Загальна характеристика дієслова як частини мови. Дієслівна категорія виду

План

1. Визначення дієслова. Процесуальність як категоріальне значення дієслова. Семантичні особливості дієслів.
2. Система дієслівних форм. Дві основи дієслова.
3. Система морфологічних категорій дієслова.
4. Синтаксичні функції дієслів.
5. Категорія виду дієслова. Обсяг значень доконаного й недоконаного виду. Видова опозиція.
6. Парновидові, двовидові й одновидові дієслова. Засоби вираження видових протиставлень.

Знати: основні поняття, пов'язані з дієсловом як частиною мови та його категорією виду.

Уміти: характеризувати семантичні, граматичні, словотвірні й синтаксичні особливості дієслів;

розрізняти й утворювати дієслівні форми та дієслова доконаного й недоконаного виду.

Завдання:

1. Виконати вправи № № 293, 295, 296, 301, 302, 303, 304.
2. Уміти давати зв'язні відповіді на питання плану заняття.
3. Підготувати самостійну роботу з теми заняття.

Проблемні питання:

1. Що зближує інфінітив із іменником? Як це позначилось на синтаксичних функціях інфінітива?
2. Які дієслівні форми утворюються від основи інфінітива та від основи теперішнього часу?
3. Що лежить в основі поділу дієслівних класів на продуктивні та непродуктивні?
4. Що виражає категорія виду дієслова?
5. Чим відрізняється творення корелятивних видових пар з допомогою префіксів від префіксального словотворення?
6. Які дієслова називаються одновидовими, а які – двовидовими? Наведіть приклади.

Ключові слова: дієслово, інфінітив, дієслівна форма, основа дієслова, категорія виду, доконаний вид, недоконаний вид, одновидові дієслова, двовидові дієслова, видова пара

*Вправи виконуються за підручником Сучасна українська літературна мова: Збірник вправ: Навч. посіб. / М.Я.Плющ, О.І.Леута, Н.П.Гальона. – 2-ге вид., перероб. і допов. – К.: Вища шк., 2003. – 287 с.

Література

1. Арсірій А.Т. Дієслово як частина мови // УМЛШ. – 1989. – № 1. – С. 76-78.

2. Возний Т.М. Структурно-семантичні групи дієслів в сучасній українській мові // УМЛШ. – 1976. – № 3. – С. 27-34.
3. Загнітко А.П. Система і структура граматичних категорій дієслова. – К., 1990.
4. Калько М.І. Видова неоднорідність дієслів як вияв взаємодії категорії виду з їх лексичним значенням // Мовознавство. – 1990. – № 2.
5. Карп'юк М.Л. Структурно-семантична характеристика форм інфінітива // Українське мовознавство. – 1978. – № 6.
6. Ковалик І.І. Граматична структура системи дієслівних форм у сучасній українській літературній мові // Мовознавство. – 1976. – № 4.
6. Медведєва Л.М. Про співвідношення категорій предикативності і стану // Мовознавство. – 1983. – № 3.
7. Пітінов В.М. До питання про внутрішню дистрибуцію дієслів // Мовознавство. – 1973. – № 5. – С. 36-44.
8. Русанівський В.М. Дієслово – рух, дія, образ. – К., 1977.
9. Русанівський В.М. Структура українського дієслова. – К., 1971.
10. Сич В.Ф. Синтаксичні функції інфінітива // УМЛШ. – 1972. – № 3. – С. 24-31.

Практичне заняття №№ 3-4

(4 години)

Тема: Категорії способу і часу дієслів

План

1. Категорія способу дієслів. Семантичні й морфологічні особливості способових форм дієслова.

2. Значення способів дієслова й утворення їх форм.
3. Категорія часу. Система дієслівних часів.
4. Творення форм теперішнього, минулого, давноминулого і майбутнього часів. Граматичне вираження значень часових форм.
5. Особливості вживання часових форм.
6. Зв'язок категорії часу з категоріями виду і способу дієслів.

Знати: основні поняття, пов'язані з категоріями способу і часу дієслів.

Уміти: утворювати й розрізняти всі часові і способові форми дієслова.

Завдання:

1. Виконати вправи №. № 312, 315, 316, 317, 321 (I), 324.
2. Уміти давати зв'язні відповіді на питання плану заняття.
3. Підготувати самостійну роботу з теми заняття.

Проблемні питання:

1. Розкрийте модальну суть категорії способу.
2. Чому дієслова в неозначеній формі не належать ні до якого способу?
3. Чи можуть дієслова одного способу уживатися в значенні іншого? Доведіть.
4. Що виражає граматична категорія часу?
5. Що означає давноминулий час? Як він твориться?

Ключові слова: категорія способу, дійсний спосіб, умовний спосіб, наказовий спосіб, категорія часу, теперішній час, минулий час, давноминулий час, майбутній час.

Література

1. Загнітко А.П. Система і структура граматичних категорій дієслова. – К., 1990.
2. Загнітко А.П. Аналітизм у системі дієслівних категорій // Мовознавство. – 1993. – № 4.
3. Ковалик І.І. Граматична структура системи дієслівних форм у сучасній українській літературній мові // Мовознавство. – 1976. – № 4.
4. Мельник Ю.В. Давноминутий час: проблема та гіпотези // Мовознавство. – 1996. – № 1.
5. Пітінов В.М. До питання про внутрішню дистрибуцію дієслів // Мовознавство. – 1973. – № 5. – С. 36-44.
6. Русанівський В.М. Дієслово – рух, дія, образ. – К., 1977.
7. Русанівський В.М. Структура українського дієслова. – К., 1971.
8. Соколова С.О. Час та його відображення в граматичних категоріях дієслова // Мовознавство. – 1995. – № № 4, 5.
9. Шевчук О.С. Стилiстичне вживання часових форм дієслова // УМЛШ. – 1974. – № 1.
10. Див.вузівські підручники в загальному списку джерел.

Практичне заняття № 5

(2 години)

Тема: Категорії перехідності/неперехідності й стану дієслів

План

1. Категорія перехідності/неперехідності, її зв'язок із дієслівною семантикою.
2. Лексико-синтаксичні особливості перехідних і неперехідних дієслів.

3. Поняття категорії стану в лінгвістичній науці.
Зв'язок цієї категорії з категорією перехідності/неперехідності.

4. Активний, пасивний, зворотно-середній стан.
Засоби вираження значень стану.
Характеристика зворотних дієслів.

5. Виноградівська теорія категорії стану.

Знати: основні поняття, пов'язані з категоріями перехідності/неперехідності і стану дієслова.

Уміти: визначати перехідність/неперехідність дієслів та їх приналежність до певного стану.

Завдання:

1. Виконати вправи №. № 305, 306, 307.
2. Уміти давати зв'язні відповіді на питання плану заняття.
3. Підготувати самостійну роботу з теми заняття.

Проблемні питання:

1. Які дієслова називаються непрямо-перехідними?
2. Доведіть семантико-синтаксичний характер категорії перехідності/неперехідності.
3. Яка роль суб'єктно-об'єктних відношень при визначенні станових значень дієслова?
4. Чи існує зв'язок між граматичними категоріями перехідності/неперехідності та стану? Обґрунтуйте.

Ключові слова: категорія перехідності/неперехідності, категорія стану, перехідне дієслово, неперехідне дієслово.

Література

1. Арсірій А.Т. Дієслово як частина мови // УМЛШ. – 1989. – № 1. – С. 76-78.
2. Загнітко А.П. Система і структура граматичних категорій дієслова. – К., 1990.
3. Загнітко А.П. Аналітизм у системі дієслівних категорій // Мовознавство. – 1993. – № 4.
4. Медведєва Л.М. Про співвідношення категорій предикативності і стану // Мовознавство. – 1983. – № 3.
5. Пігінов В.М. До питання про внутрішню дистрибуцію дієслів // Мовознавство. – 1973. – № 5. – С. 36-44.
6. Русанівський В.М. Дієслово – рух, дія, образ. – К., 1977.
7. Русанівський В.М. Структура українського дієслова. – К., 1971.
8. Див. вузівські підручники в загальному списку джерел.

Лабораторне заняття № 1

(2 години)

Тема: Дієслово як частина мови

Знати: схему морфологічного аналізу дієслова.

Уміти: виконувати морфологічний розбір дієслів

Завдання:

Виконати морфологічний аналіз 10 дієслів зі самостійно підібраного уривку твору художньої літератури.

Практичне заняття №№ 6-7

(4 години)

Тема: Дієприкметник. Дієприслівник

План

1. Лінгвістичний статус дієприкметника в системі частин мови.
2. Лексико-граматичні ознаки дієприкметника.
3. Активні й пасивні дієприкметники, їх творення.

4. Значення, морфологічні ознаки і синтаксична роль дієприслівників.

5. Творення дієприслівників.

Знати: основні поняття, пов'язані з дієприкметниками й дієприслівниками.

Уміти: визначати дієслівні, прикметникові і власні ознаки дієприкметника; розрізняти й утворювати активні і пасивні дієприкметники; визначати дієслівні, прислівникові і власні ознаки дієприслівника; утворювати дієприслівники доконаного й недоконаного видів.

Завдання:

1. Виконати вправи № № 334, 337, 338, 347, 348.

2. Уміти давати зв'язні відповіді на питання плану заняття.

3. Підготувати самостійну роботу з теми заняття.

Проблемні питання:

1. Як відрізнити дієприкметник від прикметника дієприкметникового походження?
2. Що спільного і відмінного між дієприкметниками і дієприслівниками?
3. Яку роль відіграє вид дієслова у творенні дієприслівників?

Ключові слова: дієприкметник, дієприслівник, активний дієприкметник, пасивний дієприкметник.

Література

1. Гнатюк Г.М. Дієприкметник в сучасній українській літературній мові. – К., 1982.

2. Гнатюк Г.М. Синтаксичні функції дієприкметників у сучасній українській мові // Мовознавство. – 1980. – № 4. – С. 18-28.

3. Гнатюк Г.М. Ад'ективація дієприкметників у сучасній українській літературній мові // Мовознавство. – 1983. – № 1.
4. Коць Л.М. Дієприслівник у сучасній українській літературній мові (Специфіка зв'язків та їх значень). – К., 1964.
5. Кучеренко І.К. Граматична характеристика дієприкметника і його місце в системі частин мови // Мовознавство. – 1967. – № 4.
6. Передрій Г. Дієприслівник // Дивослово. – 1994. – № 12. – С. 36-38.
7. Русанівський В.М. Дієприкметники й слова дієприкметникового походження // УМЛШ. – 1968. – № 8. – С. 28-36.
8. Сасинович Є.С. Дієприслівники в сучасній українській мові. – К., 1963.
9. Середа Ф.Я. Розмежування активних дієприкметників на *-учий, -ачий* і прикметників на *-учий, -ачий* // Мовознавство. – 1974. – № 4.
10. Скляренко В.Г. З історії акцентуації дієприслівників української мови // Мовознавство. – 1991. – № 5.

Лабораторне заняття № 2

(2 години)

Тема: Морфологічний аналіз дієприкметників і дієприслівників

Знати: схеми морфологічного розбору дієприкметника та дієприслівника.

Уміти: виконувати морфологічний аналіз дієприкметника та дієприслівника.

Завдання:

Підібрати прислів'я і приказки, з яких виконати морфологічний аналіз 5 дієприкметників та 5 дієприслівників.

Практичне заняття № 8

(2 години)

Тема: Прислівник як частина мови

План

1. Прислівник як самостійна частина мови.
2. Розряди прислівників за значенням.
3. Ступені порівняння прислівників.
4. Розряди прислівників за походженням і способом творення.
5. Перехідні явища у сфері прислівника.
6. Правопис прислівників.

Знати: основні поняття, пов'язані з прислівником.

Уміти: характеризувати прислівник як частину мови; визначати розряди прислівників за значенням і способом творення; утворювати ступені порівняння прислівників; правильно писати прислівники і прислівникові сполучення.

Завдання:

1. Виконати вправи №. № 352, 353, 355, 356, 360, 361.
2. Уміти давати зв'язні відповіді на питання плану заняття.
3. Підготувати самостійну роботу з теми заняття.

Проблемні питання:

1. Чи від усіх прислівників можна утворити ступені порівняння?
2. Які морфонологічні зміни відбуваються при ступенюванні?
3. Які особливості словотворення прислівників у сучасній українській мові?

Ключові слова: прислівник, означальні прислівники, обставинні прислівники, прислівникові сполучення

Література

1. Арсірій А.Т. Прислівник // УМЛШ. – 1993. – № 7.

2. Білоусенко П.І. Прислівники часу в сучасній українській мові // УМЛШ. – 1982. – № 7. – С. 43-45.
3. Болюх О.В. Морфолого-синтаксичні особливості прислівників // Мовознавство. – 1994. – № 6.
4. Гальчук В.Ю. З історії акцентуації прислівників в українській мові // Мовознавство. – 1995. – № 6.
5. Грещук В.В. До питання про словотвір прислівників на -о // Мовознавство. – 1990. – № 2.
6. Кучеренко І.К. Класифікація прислівників за значенням // Українська мова в школі. – 1954. – № 6.
7. Мукан Г.М. Морфологічна будова і способи творення прислівників // УМЛШ. – 1983. – № 10.
8. Німчук В.В. Прислівник / Історія української мови: Морфологія. – К., 1978. – С. 342-348.
9. Русанівський В.М. Означальні, предикативні і модальні прислівники // УМЛШ. – 1967. – № 4. – С. 22-26.
10. Чапля І.К. Прислівники в українській мові. – Харків, 1960.

Лабораторне заняття № 3 (2 години)

Тема: Морфологічний аналіз прислівників

Знати: схему морфологічного розбору прислівника.

Уміти: виконувати морфологічний аналіз прислівників.

Завдання:

Виконати морфологічний аналіз 10 прислівників із самостійно підібраних фразеологізмів.

Практичне заняття № 9 (2 години)

Тема: Станівник. Модальник

План

1. Питання про статус слів категорії стану як окремої частини мови.
2. Лексико-семантичні групи станівника.

3. Частиномовна база станівника.
4. Поняття про модальність і модальні слова. Частиномовний статус модальника.
5. Семантичні розряди модальних слів.
6. Морфологічні властивості модальника
7. Синтаксичні властивості модальника.

Знати: основні поняття, пов'язані з модальниками і станівниками.

Уміти: визначати особливості слів категорії стану і модальників, їх частиномовну базу, основні розряди й граматичні особливості.

Завдання:

- 1.Опрацювати (з коротким конспектом) літературу: В.О.Горпинич. Українська морфологія. – Дніпр., 2002. – С.259-270.
2. Укласти бібліографію до теми: „Станівник. Модальник”, законспектувавши 1 статтю на вибір.
- 3.Подайте короткі відомості з історії дослідження станівника.
4. На основі яких частин мови сформувався модальник? Станівник? Наведіть письмові приклади.
- 5.Підготувати самостійну роботу з теми заняття.

Проблемні питання:

1. Які морфологічні й синтаксичні особливості модальників і станівників?
2. Що є семантичною базою формування станівника як частини мови.?
3. Чим відрізняється суб'єктивна модальність від об'єктивної?

Ключові слова: категорія стану, станівник, модальність, модальник.

Література

1. В.О.Горпинич. Українська морфологія. – Дніпр., 2002.

2. Див. основну літературу в загальному списку джерел.

Практичне заняття №№10-11
(4 години)

Тема: Службові частини мови. Прийменник

План

1. Лінгвістичний статус службових слів у системі частин мови.
2. Загальна характеристика прийменника як частини мови.
3. Принципи класифікації прийменників. Розряди прийменників за значенням і структурою.
4. Походження прийменників.
5. Вживання і правопис прийменників.

Знати: основні поняття, пов'язані зі службовими частинами мови та прийменником.

Уміти: визначати особливості службових частин мови; характеризувати прийменник як частину мови; визначати розряди прийменників за значенням і структурою; правильно вживати і писати прийменники.

Завдання:

1. Виконати вправи № № 366, 367, 370, 371.
2. Уміти давати зв'язні відповіді на питання плану заняття.
3. Підготувати самостійну роботу з теми заняття.

Проблемні питання:

1. Чим відрізняються службові слова від самостійних?
2. Наведіть приклади прийменників-синонімів.
3. У чому полягає службова функція прийменника?

Ключові слова: службові слова, прийменник, первинні й вторинні прийменники, прості, складні і складені прийменники.

Література

1. Вихованець І.Р. Прийменникова система української мови. – К., 1980.
2. Іваненко З.І. Семантична структура прийменникових конструкцій // Мовознавство. – 1978. – № 3.
3. Кучеренко І.К. Лексичне значення прийменника // Мовознавство. – 1973. – № 3.
4. Мельничук О.С. Історичний розвиток функції і складу прийменників в українській мові // Слов'янське мовознавство. – К., 1966. – Т.3. – С.124-194.

Практичне заняття №№ 12-13

(2 години)

Тема: Сполучник

План

1. Основні підходи до визначення статусу сполучника.
2. Розряди сполучників за значенням (синтаксичною функцією), будовою і способом уживання.
3. Сполучники і сполучні слова.
4. Правопис сполучників.

Знати: основні поняття, пов'язані зі сполучником.

Уміти: характеризувати сполучник як частину мови; визначати розряди сполучників за значенням і будовою; розрізняти сполучники і сполучні слова; правильно вживати і писати сполучники.

Завдання:

1. Виконати вправи № №372, 374, 376, 377, 378.
2. Уміти давати зв'язні відповіді на питання плану заняття.
3. Підготувати самостійну роботу з теми заняття.

Проблемні питання:

1. У чому різниця між сполучниками сурядності і підрядності?

2. Наведіть приклади непохідних і похідних сполучників.

3. З'ясуйте функції сполучних слів. Які частини мови можуть уживатися як сполучні слова?

Ключові слова: сполучник, сполучне слово, сполучники підрядності, сплучники сурядності, первинні і вторинні сполучники, прості, складні і складені сполучники, одиничні, повторювані й парні сполучники.

Література

1. Богдан М.М. Сполучники і сполучні слова як засоби зв'язку частин складнопідрядного речення // УМЛШ. – 1979. – № 1.

2. Гамалій А.П. Загальне поняття про сполучник // УМЛШ. – 1970. – № 3.

3. Герман К.Ф. Критерії розрізнення омонімічних сполучників і сполучних слів // УМЛШ. – 1970. – № 5.

4. Медведєв Ф.П. Система сполучників в українській мові. – Х., 1962.

Практичне заняття №№ 14-15

(4 години)

Тема: Частка. Вигук

План

1. Проблема лінгвістичного статусу часток.
2. Функціонально-семантична класифікація часток.
3. Склад часток за походженням. Групи часток за будовою.
4. Особливості написання часток.
5. Вигуки як особливий лексико-граматичний клас слів.
6. Семантичні розряди вигуків.
7. Групи вигуків за способом творення і походженням.
8. Звуконаслідувальні слова, їх функції і вживання.

Знати: основні питання, пов'язані з часткою, вигуком і звуконаслідуванням.

Уміти: характеризувати часту як службову частину мови, вигук як окрему частину мови; класифікувати частки за значенням і походженням; визначати семантичні розряди, способи творення і походження вигуків; правильно вживати і писати частки й вигуки.

Завдання:

1. Виконати вправи № № 380, 382, 385, 386, 388, 389.
2. Уміти давати зв'язні відповіді на питання плану заняття.
3. Підготувати самостійну роботу з теми заняття.

Проблемні питання:

1. Яка роль часток у мові?
2. Від яких частин мови утворюються похідні частки?
3. Які функції вигуків у мові?
4. Які функції вигуків у мові?
5. Охарактеризуйте вигуки за походженням.
6. У чому суть явища інтер'ективації?

Ключові слова: частка, первинні і вторинні частки, фразова, формотворча і словотворча частка, вигук, первинні і вторинні вигуки, інтер'ективація, звуконаслідувальні слова.

Література

1. Гальона Н.П. Функції модальних часток // УМЛШ. – 1990. – № 11.
2. Курносова Н.О. Про знаковий статус вигуків // Мовознавство. – 1990. – № 2.
3. Мацько Л.І. Інтер'ективи в українській мові. – К., 1981.
4. Николаева Т.М. Функции частиц в высказывании. – М., 1985.

5. Симонова К.С. З історії стверджувальних часток // Мовознавство. 1980. – № 4.
6. Симонова К.С. Категоріальні ознаки та синтаксичні функції часток // УМЛШ. – 1983. – № 7.
7. Симонова К.С. Модальне слово чи модальна частка? // УМЛШ. – 1989. – № 10.
8. Скаб М.С. Вокатив на тлі взаємодії рівнів мови // Мовознавство. – 1990. – № 5.

Лабораторне заняття № 4 (2 години)

Тема: Морфологічний аналіз службових частин мови та вигуків

Знати: схеми морфологічного аналізу службових частин мови та вигуку.

Уміти: виконувати морфологічний розбір службових частин мови та вигуків.

Завдання:

Виписати уривок із художнього твору, з якого виконати морфологічний аналіз 3-х применників, 3-х сполучників, 3-х часток і 3-х вигуків.

САМОСТІЙНА РОБОТА СТУДЕНТІВ

4 семестр

Самостійна робота № 1

(8 годин)

Тема: Дієслово як частина мови. Категорія виду

Завдання:

1. Скласти тези монографій:
  1. Русанівський В.М. Дієслово – рух, дія, образ. – К., 1977.
  2. Русанівський В.М. Структура українського дієслова. – К., 1971.

2. Опрацювати теми „Словотвір дієслів”, „Класи дієслів” (з коротким конспектом матеріалу) за підручниками (на вибір):
  1. А.П.Грищенко, Л.І.Мацько, М.Я.Плющ та ін.; За ред. А.П.Грищенка. – 2-ге вид., перероб. і допов. – К.: Вища шк., 1997;
  2. Плющ М.Я. Граматика української мови: У 2 ч. Ч. 1. Морфеміка. Словотвір. Морфологія: Підручник. – К.: Вища шк., 2005.
3. Виконати 2 вправи зі шкільного підручника щодо дієвідмінювання та правопису особових закінчень дієслів.

Самостійна робота № 2
(8 годин)

Тема: Категорії способу, часу й особи дієслова.
Безособові дієслова

Завдання:

1. Законспектувати статті:
  - Соколова С.О. Час та його відображення в граматичних категоріях дієслова // Мовознавство. – 1995. – № № 4, 5.
  - Мельник Ю.В. Давноминулий час: проблема та гіпотези // Мовознавство. – 1996. – № 1
2. Дати короткі письмові відповіді на питання плану.

План

1. Категорія особи. Значення особових форм.
  2. Дієслова неповної особової парадигми. Безособові дієслова.
  3. Категорія особи і числа.
  4. Особові парадигми дієслів.
- Див. вузівські підручники у загальному списку джерел.*
2. Виконати впр. № 311, 327, 318.

Самостійна робота № 3
(6 годин)

Тема: Категорії перехідності/неперехідності та стану дієслова

Завдання:

1. Законспектувати статтю:

Медведєва Л.М. Про співвідношення категорій предикативності і стану // Мовознавство. – 1983. – № 3.

2. Написати твір на тему: „Думки про майбутнє”, підкреслити дієслова й визначити їх перехідність_неперехідність і стан.

Самостійна робота № 4
(8 годин)

Тема: Дієприкметник. Дієприслівник

Завдання:

1. Скласти тези монографії: Гнатюк Г.М. Дієприкметник в сучасній українській літературній мові. – К., 1982.

2. Законспектувати статті:

-Кучеренко І.К. Граматична характеристика дієприкметника і його місце в системі частин мови // Мовознавство. – 1967. – № 4.

-Русанівський В.М. Дієприкметники й слова дієприкметникового походження // УМЛШ. – 1968. – № 8. – С. 28-36.

-Передрій Г. Дієприслівник // Дивослово. – 1994. – № 12. – С. 36-38.

Самостійна робота № 5
(4 години)

Тема: Прислівник

Завдання:

Законспектувати 4 статті на вибір із запропонованих нижче:

1. Арсірій А.Т. Прислівник // УМЛШ. – 1993. – № 7.

2. Білоусенко П.І. Прислівники часу в сучасній українській мові // УМЛШ. – 1982. – № 7. – С. 43-45.
3. Болюх О.В. Морфолого-синтаксичні особливості прислівників // Мовознавство. – 1994. – № 6.
4. Гальчук В.Ю. З історії акцентуації прислівників в українській мові // Мовознавство. – 1995. – № 6.
5. Грещук В.В. До питання про словотвір прислівників на –о // Мовознавство. – 1990. – № 2.
6. Кучеренко І.К. Класифікація прислівників за значенням // Українська мова в школі. – 1954. – № 6.
7. Мукан Г.М. Морфологічна будова і способи творення прислівників // УМЛШ. – 1983. – № 10.
8. Русанівський В.М. Означальні, предикативні і модальні прислівники // УМЛШ. – 1967. – № 4. – С. 22-26.

Самостійна робота № 6

(6 години)

Тема: Станівник. Модальник

Завдання:

Підготувати реферат з теми, використовуючи укладений до практичного заняття список джерел.

Самостійна робота № 7

(6 годин)

Тема: Прийменник

Завдання:

1. Законспектувати статті:

1. Іваненко З.І. Семантична структура прийменникових конструкцій // Мовознавство. – 1978. – № 3.
2. Кучеренко І.К. Лексичне значення прийменника // Мовознавство. – 1973. – № 3.

2. Скласти тези монографії:

Вихованець І.Р. Прийменникова система української мови. – К., 1980.

Самостійна робота № 8
(6 годин)

Тема: Сполучник

Завдання:

1. Законспектувати статті:

1. Гамалій А.П. Загальне поняття про сполучник // УМЛШ. – 1970. – № 3.
2. Герман К.Ф. Критерії розрізнення омонімічних сполучників і сполучних слів // УМЛШ. – 1970. – № 5.
2. Законспектувати за Українським правописом & 32. Правопис сполучників.
3. Виконати 3 вправи на вибір зі шкільного підручника з теми „Сполучник”.

Самостійна робота № 9
(6 годин)

Тема: Частка. Вигук

Завдання:

1. Законспектувати статті:

1. Гальона Н.П. Функції модальних часток // УМЛШ. – 1990. – № 11.
2. Симонова К.С. Категоріальні ознаки та синтаксичні функції часток // УМЛШ. – 1983. – № 7.
3. Курносова Н.О. Про знаковий статус вигуків // Мовознавство. – 1990. – № 2.
2. Скласти тези монографії:
Мацько Л.І. Інтер’єктиви в українській мові. – К., 1981.

**ВАРІАНТИ ЗАВДАНЬ ККР
(КОМПЛЕКСНОЇ КОНТРОЛЬНОЇ РОБОТИ)**

4 семестр

Тема: Дієслово. Категорії виду, способу, часу й особи

дієслова

1 варіант

1. Розкрити значення термінів: інфінітив, видова пара.
2. Описати засоби вираження форм наказового способу.
3. Утворити всі можливі часові форми дієслова „прийти”.
4. Визначити вид, спосіб, час й особу виділених дієслів:
  1. Від теплого слова і лід *розмерзає*.
  2. *Дав* слово – *виконай* його.

2 варіант

1. Розкрити значення термінів: дієслово, аспектологія.
2. Описати синтаксичні властивості інфінітива.
3. Утворити всі можливі часові форми дієслова „писати”.
4. Визначити вид, спосіб, час й особу виділених дієслів:
  1. Сьогоднішньої роботи на завтра *не відкладай*.
  2. *Посій* у пору, *будеш мати* зерна гору.

3 варіант

1. Розкрити значення термінів: категорія виду, наказовий спосіб.
2. Описати, які дієслівні форми утворюються від основи інфінітива.
3. Утворити всі можливі часові форми дієслова „виконати”.
4. Визначити вид, спосіб, час й особу виділених дієслів:
  1. Семеро одного *не ждуть*.
  2. *Забудеш* рідний край – тобі твій корінь *всохне*.

4 варіант

1. Розкрити значення термінів: одновидові дієслова, категорія часу.
2. Описати, які дієслівні форми утворюються від основи теперішнього часу.
3. Утворити всі можливі часові форми дієслова „збирати”.

4. Визначити вид, спосіб, час й особу виділених дієслів:

1. *Шануй сам себе, шануватимуть* і люди тебе.
2. Сміливого й куля *не бере*.

5 варіант

1. Розкрити значення термінів: двовидові дієслова, дійсний спосіб.
2. Описати семантичні групи дієслова.
3. Утворити всі можливі часові форми дієслова „виховувати”.
4. Визначити вид, спосіб, час й особу виділених дієслів:
  1. Одна бджола мало меду *наносить*.
  2. Треба розумом *надточити*, де сила *не візьме*.

6 варіант

1. Розкрити значення термінів: умовний спосіб, дієслово.
2. Описати семантичний зміст грами „доконаний вид”.
3. Утворити всі можливі часові форми дієслова „зрозуміти”.
4. Визначити вид, спосіб, час й особу виділених дієслів:
  1. О слів жорстока і солодка влада!
Не опечись на їхньому вогні...
  2. Наука в ліс *не веде*, а з лісу *виводить*.

7 варіант

1. Розкрити значення термінів: категорія способу, видова пара.
2. Описати семантичний зміст грами „недоконаний вид”.
3. Утворити всі можливі часові форми дієслова „розпитати”.
4. Визначити вид, спосіб, час й особу виділених дієслів:
  1. Треба слову радощів *додати*,
Щоб уміло душу *звеселяти*.
  2. Наука *не веде* до бука.

8 варіант

1. Розкрити значення термінів: категорія особи, інфінітив.
2. Описати формальні засоби творення видових пар.

3. Утворити всі можливі часові форми дієслова „приїхати”.
4. Визначити вид, спосіб, час й особу виділених дієслів:
  1. Кожна травичка на своєму корені *росте*.
  2. Золотими хлібами *дзвенить* українська земля.
  3. Правда кривду *переважить*.

9 варіант

1. Розкрити значення термінів: минулий час, безособові дієслова.
2. Описати значення й морфологічні показники дійсного способу.
3. Утворити всі можливі часові форми дієслова „забути”.
4. Визначити вид, спосіб, час й особу виділених дієслів:

Шумить Дніпро, *чорніють* кручі,
В граніт холодний *б'є* прибій.

10 варіант

1. Розкрити значення термінів: майбутній час, категорія виду.
2. Описати значення й морфологічні показники умовного способу.
3. Утворити всі можливі часові форми дієслова „їхати”.
4. Визначити вид, спосіб, час й особу виділених дієслів:
  1. Книга *вчить*, як на світі *жить*.
  2. Один цвіт *не робить* вінка.

11 варіант

1. Розкрити значення термінів: теперішній час, категорія особи.
2. Описати значення й морфологічні показники наказового способу.
3. Утворити всі можливі часові форми дієслова „читати”.
4. Визначити вид, спосіб, час й особу виділених дієслів:
  1. *Не підливай* масла у вогонь.
  2. На те коня *кують*, щоб *не спотикався*.

12 варіант

1. Розкрити значення термінів: наказовий спосіб, категорія виду.
2. Описати значення й вживання теперішнього часу.
3. Утворити всі можливі способові форми дієслова „читати”.
4. Визначити вид, спосіб, час й особу виділених дієслів:
  1. *Плекаймо* в серці кожне гроно,
прозоре диво калинове.
  2. Грім *гримить* – хліб *буде* *родить*.

13 варіант

1. Розкрити значення термінів: категорія часу, аспектологія.
2. Описати значення й вживання минулого часу.
3. Утворити всі можливі способові форми дієслова „бачити”.
4. Визначити вид, спосіб, час й особу виділених дієслів:
  1. Минувши поле золоте,
До річки пісня *долітає*.
  2. *Посій* у пору, *будеш мати* зерна гору.

14 варіант

1. Розкрити значення термінів: категорія способу, безособові дієслова.
2. Описати значення й вживання майбутнього часу.
3. Утворити всі можливі способові форми дієслова „розуміти”.
4. Визначити вид, спосіб, час й особу виділених дієслів:
  1. *Шануй* сам себе, *шануватимуть* і люди тебе.
  2. Вовка ноги *годують*.

15 варіант

1. Розкрити значення термінів: двовидові дієслова, майбутній час.
2. Описати систему часових форм дієслова.

3. Утворити всі можливі способові форми дієслова „співати”.
4. Визначити вид, спосіб, час й особу виділених дієслів:
  1. Де вам, друзі, *траплялось*,
Щоб од міста, села
Три ріки *розливалось*
З одного джерела?
  2. *Бережи* честь змолоду.

16 варіант

1. Розкрити значення термінів: теперішній час, категорія способу.
2. Описати головні значення грамми особи.
3. Утворити всі можливі способові форми дієслова „виконати”.
4. Визначити вид, спосіб, час й особу виділених дієслів:
  1. Споконвіку цю землю батьки і діди *берегли*,
Рятували її від негоди та злого заброди.
  2. *Не підливай* масла у вогонь.

17 варіант

1. Розкрити значення термінів: минулий час, видова пара.
2. Описати основні семантичні групи дієслів.
3. Утворити всі можливі способові форми дієслова „вивчати”.
4. Визначити вид, спосіб, час й особу виділених дієслів:
  1. *Подивися* на рослину:
Кожну квітку і травину
Криє божая сльозинка –
Діамантова росинка.
  2. Добре діло *роби* сміло.

18 варіант

1. Розкрити значення термінів: категорія часу, дійсний спосіб.
2. Описати синтаксичні властивості дієслова.

3. Утворити всі можливі способові форми дієслова „називати”.

4. Визначити вид, спосіб, час й особу виділених дієслів:

1. Мудрий ніхто не вродився, а *навчився*.
2. Вовка *боятися* – в ліс *не ходити*.

19 варіант

1. Розкрити значення термінів: умовний спосіб, категорія виду.

2. Описати основні значення дієслів доконаного виду.

3. Утворити всі можливі способові форми дієслова „пробігти”.

4. Визначити вид, спосіб, час й особу виділених дієслів:

Хто чисте сумління *має*, спокійно *спати лягає*.

20 варіант

1. Розкрити значення термінів: наказовий спосіб, категорія часу.

2. Описати основні значення дієслів недоконаного виду.

3. Утворити всі можливі способові форми дієслова „здійснити”.

4. Визначити вид, спосіб, час й особу виділених дієслів:

1. Материн гнів, як весняний сніг: рясно *випаде*, та скоро *розтане*.
2. Хто мовчить, той двох *навчить*.

21 варіант

1. Розкрити значення термінів: безособові дієслова, категорія виду.

2. Описати основні способи творення видових пар.

3. Утворити всі можливі способові форми дієслова „малювати”.

4. Визначити вид, спосіб, час й особу виділених дієслів:

1. Хто *пише* та *малює*, той діток своїх *годує*.

22 варіант

1. Розкрити значення термінів: дієслово, майбутній час.

2. Описати, які дієслова належать до одновидових.

3. Утворити всі можливі часові форми дієслова „малювати”.

4. Визначити вид, спосіб, час й особу виділених дієслів:

Хто чисте сумління *має*, спокійно *спати лягає*.

23 варіант

1. Розкрити значення термінів: минулий час, категорія способу.

2. Описати, які дієслова належать до двовидових.

3. Утворити всі можливі часові форми дієслова „розмірковувати”.

4. Визначити вид, спосіб, час й особу виділених дієслів:

1. *Люблю*, мов сонце, материнську мову...

2. Треба *нахилитися*, щоб з криниці води *напитися*.

24 варіант

1. Розкрити значення термінів: категорія особи, теперішній час.

2. Описати значення й творення дієслів дійсного способу.

3. Утворити всі можливі часові форми дієслова „бажати”.

4. Визначити вид, спосіб, час й особу виділених дієслів:

1. Чи здатна *розгулятися* бездуховність,

Якщо в душі *цвіте* віків любов?

2. Коли тебе добрі люди шанують, *шануйся* й сам.

25 варіант

1. Розкрити значення термінів: категорія способу, інфінітив.

2. Описати значення й творення дієслів умовного способу.

3. Утворити всі можливі часові форми дієслова „розмовляти”.

4. Визначити вид, спосіб, час й особу виділених дієслів:

1. *Пролетіли* роки, ніби білі лелеки...

2. *Сій* вчасно – *вродить* рясно.

26 варіант

1. Розкрити значення термінів: двовидові дієслова, дієслово.

2. Описати значення й творення дієслів наказового способу.
3. Утворити всі можливі часові форми дієслова „списувати”.
4. Визначити вид, спосіб, час й особу виділених дієслів:
  1. *Шумить* Дніпро, *чорніють* кручі,
В граніт холодний б'є прибій.
2. Одним пальцем і голки *не вдержши*.

27 варіант

1. Розкрити значення термінів: аспектологія, категорія часу.
2. Описати основні групи безособових дієслів за значенням.
3. Утворити всі можливі часові форми дієслова „сподіватися”.
4. Визначити вид, спосіб, час й особу виділених дієслів:
  1. *Горнись* до тебе, Україно,
Щоб нас ніхто *не роз'єднав*.
2. Чужий хліб боком *вилізе*.

28 варіант

1. Розкрити значення термінів: категорія виду, категорія часу.
2. Описати можливі форми безособових дієслів.
3. Утворити всі можливі часові форми дієслова „здійснити”.
4. Визначити вид, спосіб, час й особу виділених дієслів:
  1. *Станем*, браття, всі за волю
Від Сяну до Дону.
В ріднім краю *панувати*
Не дамо нікому...

29 варіант

1. Розкрити значення термінів: двовидові дієслова, категорія особи.

2. Описати значення майбутнього, минулого й теперішнього часу.
3. Утворити всі можливі часові форми дієслова „намагатися”.
4. Визначити вид, спосіб, час й особу виділених дієслів:
  1. На Київ я вперше *поглянув*
В красі тополиних цвітінь.
  2. *Ходить* кіт по горі,
Носить сон в рукаві.

30 варіант

1. Розкрити значення термінів: категорія способу, категорія виду.
2. Описати значення дійсного, умовного й наказового способу.
3. Утворити всі можливі часові форми дієслова „рахувати”.
4. Визначити вид, спосіб, час й особу виділених дієслів:
  1. Я в роки дитинства, бувало,
Читати любив цілу ніч.
  2. *Шануй* учителя, як родителя.

Тема: Категорії перехідності/неперехідності та стану дієслів. Дієприкметник. Дієприслівник

1 варіант

1. Описати поділ дієслів за ознакою перехідності/неперехідності.
2. Визначити стан і перехідність дієслів:
Дав слово – *виконай* його.
3. Підібрати строфу віршованого твору (або прислів'я чи приказку) з дієприкметником і виконати його повний морфологічний аналіз.

2 варіант

1. Описати синтаксичні ознаки перехідних і неперехідних дієслів.
2. Визначити стан і перехідність дієслів:
Посій у пору, *будеш мати* зерна гору.

3. Підібрати строфу віршованого твору (або прислів'я чи приказку) з дієприслівником і виконати його повний морфологічний аналіз.

3 варіант

1. Описати семантичні ознаки перехідних і неперехідних дієслів.

2. Визначити стан і перехідність дієслів:

Забудеш рідний край – тобі твій корінь всохне.

3. Підібрати строфу віршованого твору (або прислів'я чи приказку) з дієприкметником і виконати його повний морфологічний аналіз.

4 варіант

1. Описати формальні ознаки грамеми перехідності/неперехідності.

2. Визначити стан і перехідність дієслів:

Шануй сам себе, шануватимуть і люди тебе.

3. Підібрати строфу віршованого твору (або прислів'я чи приказку) з дієприслівником і виконати його повний морфологічний аналіз.

5 варіант

1. Описати, які дієслова, за В.Виноградовим, належать до активного, пасивного та зворотного стану.

2. Визначити стан і перехідність дієслів:

Треба розумом *надточити*, де сила *не візьме*.

3. Підібрати строфу віршованого твору (або прислів'я чи приказку) з дієприкметником і виконати його повний морфологічний аналіз.

6 варіант

1. Описати поділ дієслів зворотного стану на групи (за В.Виноградовим).

2. Визначити стан і перехідність дієслів:

Наука в ліс *не веде*, а з лісу *виводить*.

3. Підібрати строфу віршованого твору (або прислів'я чи приказку) з дієприслівником і виконати його повний морфологічний аналіз.

7 варіант

1. Описати, які дієслова, за В.Виноградовим, не мають категорії стану.

2. Визначити стан і перехідність дієслів:

Треба слову радощів *додати*,

Щоб уміло душу *звеселяти*.

3. Підібрати строфу віршованого твору (або прислів'я чи приказку) з дієприкметником і виконати його повний морфологічний аналіз.

8 варіант

1. Описати зміст терміну „категорія стану”.

2. Визначити стан і перехідність дієслів:

1. Кожна травичка на своєму корені *росте*.

2. Золотими хлібами *дзвенить* українська земля.

3. Підібрати строфу віршованого твору (або прислів'я чи приказку) з дієприслівником і виконати його повний морфологічний аналіз.

9 варіант

1. Описати принцип творення видової пари.

2. Визначити стан і перехідність дієслів:

Шумить Дніпро, *чорніють* кручі...

3. Підібрати строфу віршованого твору (або прислів'я чи приказку) з дієприкметником і виконати його повний морфологічний аналіз.

10 варіант

1. Описати особливості одностанових та двостанових дієслів.

2. Визначити стан і перехідність дієслів:

Книга *вчить*, як на світі *жить*.

3. Підібрати строфу віршованого твору (або прислів'я чи приказку) з дієприслівником і виконати його повний морфологічний аналіз.

11 варіант

1. Описати дієслівні ознаки дієприкметника.

2. Визначити стан і перехідність дієслів:

На те коня *кують*, щоб *не спотикався*.

3. Підібрати строфу віршованого твору (або прислів'я чи приказку) з дієприслівником і виконати його повний морфологічний аналіз.

12 варіант

1. Описати особливості дієприкметника як дієслівної форми.

2. Визначити стан і перехідність дієслів:

Грім *гримить* – хліб *буде родить*.

3. Підібрати строфу віршованого твору (або прислів'я чи приказку) з дієприкметником і виконати його повний морфологічний аналіз.

13 варіант

1. Описати прикметникові ознаки дієприкметника.

2. Визначити стан і перехідність дієслів:

Посій у пору, *будеш мати* зерна гору.

3. Підібрати строфу віршованого твору (або прислів'я чи приказку) з дієприслівником і виконати його повний морфологічний аналіз.

14 варіант

1. Описати власне дієприкметникові ознаки.

2. Визначити стан і перехідність дієслів:

Шануй сам себе, *шануватимуть* і люди тебе.

3. Підібрати строфу віршованого твору (або прислів'я чи приказку) з дієприслівником і виконати його повний морфологічний аналіз.

15 варіант

1. Описати особливості активних дієприкметників теперішнього часу.
2. Визначити стан і перехідність дієслів:
Де вам, друзі, *траплялось*,
Щоб од міста, села
Три ріки *розливалось*
З одного джерела?
3. Підібрати строфу віршованого твору (або прислів'я чи приказку) з дієприслівником і виконати його повний морфологічний аналіз.

16 варіант

1. Описати особливості активних дієприкметників минулого часу.
2. Визначити стан і перехідність дієслів:
Споконвіку цю землю батьки і діди *берегли*,
Рятували її від негоди та злого заброди.
3. Підібрати строфу віршованого твору (або прислів'я чи приказку) з дієприслівником і виконати його повний морфологічний аналіз.

17 варіант

1. Описати особливості пасивних дієприкметників теперішнього і минулого часу.
2. Визначити стан і перехідність дієслів:
Подивися на рослину:
Кожну квітку і травину
Криє божая сльозинка –
Діамантова росинка.
3. Підібрати строфу віршованого твору (або прислів'я чи приказку) з дієприслівником і виконати його повний морфологічний аналіз.

18 варіант

1. Описати прислівникові ознаки дієприслівника.
2. Визначити стан і перехідність дієслів:
Вовка *боятися* – в ліс *не ходити*.

3. Підібрати строфу віршованого твору (або прислів'я чи приказку) з дієприкметником і виконати його повний морфологічний аналіз.

19 варіант

1. Описати особливості дієприслівника як форми дієслова.

2. Визначити стан і перехідність дієслів:

Хто чисте сумління має, спокійно спати лягає.

3. Підібрати строфу віршованого твору (або прислів'я чи приказку) з дієприкметником і виконати його повний морфологічний аналіз.

20 варіант

1. Описати дієслівні ознаки дієприслівника.

2. Визначити стан і перехідність дієслів:

Материн гнів, як весняний сніг: рясно випаде, та скоро розтане.

3. Підібрати строфу віршованого твору (або прислів'я чи приказку) з дієприкметником і виконати його повний морфологічний аналіз.

21 варіант

1. Описати власні дієприслівникові ознаки.

2. Визначити стан і перехідність дієслів:

Хто пише та малює, той діток своїх годує.

3. Підібрати строфу віршованого твору (або прислів'я чи приказку) з дієприкметником і виконати його повний морфологічний аналіз.

22 варіант

1. Описати особливості дієслівних форм на -но, -то.

2. Визначити стан і перехідність дієслів:

Хто чисте сумління має, спокійно спати лягає.

3. Підібрати строфу віршованого твору (або прислів'я чи приказку) з дієприслівником і виконати його повний морфологічний аналіз.

23 варіант

1. Описати зміст графеми „перехідність/нперехідність”.

2. Визначити стан і перехідність дієслів:

Треба *нахилитися*, щоб з криниці води *напитися*.

3. Підібрати строфу віршованого твору (або прислів'я чи приказку) з дієприслівником і виконати його повний морфологічний аналіз.

24 варіант

1. Описати формальні показники перехідних і неперехідних дієслів.

2. Визначити стан і перехідність дієслів:

Чи здатна *розгулятися* бездуховність,
Якщо в душі *цвіте* віків любов?

3. Підібрати строфу віршованого твору (або прислів'я чи приказку) з дієприкметником і виконати його повний морфологічний аналіз.

25 варіант

1. Описати синтаксичні особливості перехідних дієслів.

2. Визначити стан і перехідність дієслів:

Сій вчасно – *вродить* ясно.

3. Підібрати строфу віршованого твору (або прислів'я чи приказку) з дієприкметником і виконати його повний морфологічний аналіз.

26 варіант

1. Описати теорію категорії стану за В.Виноградовим.

2. Визначити стан і перехідність дієслів:

Шумить Дніпро, *чорніють* кручі,
В граніт холодний б'є *прибій*.

3. Підібрати строфу віршованого твору (або прислів'я чи приказку) з дієприкметником і виконати його повний морфологічний аналіз.

27 варіант

1. Описати визнані недоліки Виноградівської теорії категорії стану.

2. Визначити стан і перехідність дієслів:

Горнись до тебе, Україно,

Щоб нас ніхто *не роз'єднав*.

3. Підібрати строфу віршованого твору (або прислів'я чи приказку) з дієприкметником і виконати його повний морфологічний аналіз.

28 варіант

1. Описати особливості двостанових й одностанових дієслів.

2. Визначити стан і перехідність дієслів:

Станем, браття, всі за волю

Від Сяну до Дону.

В ріднім краю *панувати*

Не дамо нікому...

3. Підібрати строфу віршованого твору (або прислів'я чи приказку) з дієприслівником і виконати його повний морфологічний аналіз.

29 варіант

1. Описати дієслівні ознаки дієприкметника.

2. Визначити стан і перехідність дієслів:

Ходить кіт по горі,

Носить сон в рукаві.

3. Підібрати строфу віршованого твору (або прислів'я чи приказку) з дієприслівником і виконати його повний морфологічний аналіз.

30 варіант

1. Описати дієслівні ознаки дієприслівника.

2. Визначити стан і перехідність дієслів:

Я в роки дитинства, бувало,

Читати любив цілу ніч.

3. Підібрати строфу віршованого твору (або прислів'я чи приказку) з дієприкметником і виконати його повний морфологічний аналіз.

Тема: Прислівник. Станівник. Модальник

Контрольний диктант

(на правопис прислівників, станівників, модальників)

Контрольні завдання:

1 варіант

1. Визначити синтаксичну роль прислівників і станівників у тексті.
2. Виконати морфологічний аналіз виділеного слова:
Де оре сошка, там хліба *трошки*.

2 варіант

1. Визначити синтаксичну роль прислівників і станівників у тексті.
2. Виконати морфологічний аналіз виділеного слова:
Сій *вчасно* – вродить рясно.

3 варіант

1. Визначити синтаксичну роль прислівників і станівників у тексті.
2. Виконати морфологічний аналіз виділеного слова:
Сій *вчасно* – вродить *рясно*.

4 варіант

1. Визначити синтаксичну роль прислівників і станівників у тексті.
2. Виконати морфологічний аналіз виділеного слова:
Взимку сонце крізь плач сміється.

5 варіант

1. Визначити синтаксичну роль прислівників і станівників у тексті.
2. Виконати морфологічний аналіз виділеного слова:
Бережи честь *змолоду*.

6 варіант

1. Визначити синтаксичну роль прислівників і станівників у тексті.
2. Виконати морфологічний аналіз виділеного слова:
Доброму *скрізь* добре.

7 варіант

1. Визначити синтаксичну роль прислівників і станівників у тексті.

2. Виконати морфологічний аналіз виділеного слова:
Доброму скрізь *добре*.

8 варіант

1. Визначити синтаксичну роль прислівників і станівників у тексті.

2. Виконати морфологічний аналіз виділеного слова:
Говори *мало*, слухай багато, а думай ще більше.

9 варіант

1. Визначити синтаксичну роль прислівників і станівників у тексті.

2. Виконати морфологічний аналіз виділеного слова:
Говори мало, слухай *багато*, а думай ще більше.

10 варіант

1. Визначити синтаксичну роль прислівників і станівників у тексті.

2. Виконати морфологічний аналіз виділеного слова:
Говори мало, слухай багато, а думай ще *більше*.

11 варіант

1. Визначити синтаксичну роль прислівників і станівників у тексті.

2. Виконати морфологічний аналіз виділеного слова:
Краще недоговорити, ніж переговорити.

12 варіант

1. Визначити синтаксичну роль прислівників і станівників у тексті.

2. Виконати морфологічний аналіз виділеного слова:
Умій *вчасно* сказати і вчасно замовкнути.

13 варіант

1. Визначити синтаксичну роль прислівників і станівників у тексті.

2. Виконати морфологічний аналіз виділеного слова:
Рана загоїться, але слово – *ніколи*.

14 варіант

1. Визначити синтаксичну роль прислівників і станівників у тексті.
2. Виконати морфологічний аналіз виділеного слова:
Слово – не стріла, а *глибше* ранить.

15 варіант

1. Визначити синтаксичну роль прислівників і станівників у тексті.
2. Виконати морфологічний аналіз виділеного слова:
І від солодких слів буває *гірко*.

16 варіант

1. Визначити синтаксичну роль прислівників і станівників у тексті.
2. Виконати морфологічний аналіз виділеного слова:
Любо в гаю соловейко виспіває...

17 варіант

1. Визначити синтаксичну роль прислівників і станівників у тексті.
2. Виконати морфологічний аналіз виділеного слова:
Уже й за уроки сідати *пора*.

18 варіант

1. Визначити синтаксичну роль прислівників і станівників у тексті.
2. Виконати морфологічний аналіз виділеного слова:
Любіть Україну у сні й *наяву*...

19 варіант

1. Визначити синтаксичну роль прислівників і станівників у тексті.
2. Виконати морфологічний аналіз виділеного слова:
Споконвіку пам'ятайте про свою країну...

20 варіант

1. Визначити синтаксичну роль прислівників і станівників у тексті.
2. Виконати морфологічний аналіз виділеного слова:

Як *любо* тут,
Як *славно* жить –
Серед цієї вроди.

21 варіант

1. Визначити синтаксичну роль прислівників і станівників у тексті.
2. Виконати морфологічний аналіз виділеного слова:
Як *любо* тут,
Як *славно* жить –
Серед цієї вроди.

22 варіант

1. Визначити синтаксичну роль прислівників і станівників у тексті.
2. Виконати морфологічний аналіз виділеного слова:
М'яко стеле, та твердо спати.

23 варіант

1. Визначити синтаксичну роль прислівників і станівників у тексті.
2. Виконати морфологічний аналіз виділеного слова:
М'яко стеле, та *твердо* спати.

24 варіант

1. Визначити синтаксичну роль прислівників і станівників у тексті.
2. Виконати морфологічний аналіз виділеного слова:
Потрібно учитись – *завжди* пригодиться.

25 варіант

1. Визначити синтаксичну роль прислівників і станівників у тексті.
2. Виконати морфологічний аналіз виділеного слова:
Краще нині горобець, як узавтра голубець.

26 варіант

1. Визначити синтаксичну роль прислівників і станівників у тексті.
2. Виконати морфологічний аналіз виділеного слова:

Краще *нині* горобець, як узавтра голубець.

27 варіант

1. Визначити синтаксичну роль прислівників і станівників у тексті.
2. Виконати морфологічний аналіз виділеного слова:
Краще нині горобець, як *узавтра* голубець.

28 варіант

1. Визначити синтаксичну роль прислівників і станівників у тексті.
2. Виконати морфологічний аналіз виділеного слова:
Восени багач, а навесні прохач.

29 варіант

1. Визначити синтаксичну роль прислівників і станівників у тексті.
2. Виконати морфологічний аналіз виділеного слова:
Восени багач, а *навесні* прохач.

30 варіант

1. Визначити синтаксичну роль прислівників і станівників у тексті.
2. Виконати морфологічний аналіз виділеного слова:
Де не є добре, вдома *краще*.

Тема: Службові частини мови. Вигук

1 варіант

1. Описати категоріальне значення прийменника.
2. Подати особливості й приклади простих сполучників.
3. Описати морфологічні ознаки часток.
4. Навести приклади питомих і запозичених вигуків.
5. Виконати морфологічний аналіз виділених слів:
Горнись *до* тебе, Україно,
Як син до матері горнись.

2 варіант

1. Описати особливості первинних прийменників.
2. Подати особливості й приклади складних сполучників.
3. Описати синтаксичні властивості часток.

4. Навести приклади емоційних і спонукальних вигуків.
5. Виконати морфологічний аналіз виділених слів:
Не той урожай, що на полі, *а* той, що *в* коморі.

3 варіант

1. Описати категоріальне значення частки.
2. Подати особливості й приклади складених сполучників.
3. Описати особливості походження вторинних прийменників.
4. Навести приклади емоційних та етикетних вигуків.
5. Виконати морфологічний аналіз виділених слів:
Світ *не без* добрих людей.

4 варіант

1. Описати категоріальне значення сполучника.
2. Подати особливості й приклади первинних прийменників.
3. Описати особливості членованих і нечленованих часток.
4. Перерахувати синтаксичні властивості вигуків.
5. Виконати морфологічний аналіз виділених слів:
О, *мамо*, *о*, *мамо*, *ми всі пам'ятаєм*,
Що в кожного з нас ти одна і свята.

5 варіант

1. Розкрити категоріальне значення прийменника.
2. Подати особливості й приклади повторюваних і парних сполучників.
3. Описати класифікацію часток за частиномовною співвіднесеністю.
4. Перерахувати граматичні ознаки вигуків.
5. Виконати морфологічний аналіз виділених слів:
О, *мамо*, *о*, *мамо*, *ми всі пам'ятаєм*,
Що в кожного з нас ти одна і свята.

6 варіант

1. Розкрити особливості категоріального значення вигука.
2. Описати особливості й подати приклади темпоральних прийменників.

3. Описати морфологічні ознаки сполучників.
4. Подати особливості й приклади формотвірних часток.
5. Виконати морфологічний аналіз виділених слів:
О слів жорстока і солодка влада!
Не опечись на їхньому вогні...

7 варіант

1. Охарактеризувати причинові, цільові, умовні й допустові прийменники.
2. Описати особливості сурядних сполучників, перерахувати їх різновиди.
3. Подати морфологічні ознаки часток.
4. Описати категоріальне значення звуконаслівальних слів.
5. Виконати морфологічний аналіз виділених слів:
О слів жорстока і солодка влада!
Не опечись на їхньому вогні...

8 варіант

1. Охарактеризувати семантично послаблені прийменники.
2. Описати особливості й навести приклади єднальних сполучників.
3. Описати заперечні частки.
4. Перерахувати характерні риси звуконаслідувальних слів.
5. Виконати морфологічний аналіз виділених слів:
Або рибку їсти, або на дно сісти.

9 варіант

1. Охарактеризувати стверджувальні й заперечні частки.
2. Описати особливості й навести приклади протиставних сполучників.
3. Подати особливості вторинних прийменників.
4. Охарактеризувати етикетні вигуки.
5. Виконати морфологічний аналіз виділених слів:
Порожній млин і без вітру меле.

10 варіант

1. Охарактеризувати вигук як особливу частину мови.

2. Описати особливості й навести приклади первинних прийменників.
3. Охарактеризувати прості і складні сполучники.
4. Подати особливості питальних часток.
5. Виконати морфологічний аналіз виділених слів:
Чує дзвін, *та* не знає, *звідки* він.

11 варіант

1. Охарактеризувати прийменник як частину мови.
2. Описати особливості й навести приклади протиставних сполучників.
3. Описати особливості підсилювальних і видільних часток.
4. Проаналізувати морфологічні ознаки вигуків.
5. Виконати морфологічний аналіз виділених слів:
1. *Не* підливай масла у вогонь.

12 варіант

1. Розкрити значення термінів: вигук, звуконаслідування.
2. Описати й навести приклади спонукальних, вірогідних і вказівних часток.
3. Охарактеризувати розділові сполучники.
4. Висвітлити синтаксичні властивості прийменника.
3. Виконати морфологічний аналіз виділених слів:
Вмішалася, *як* середа в тиждень.

13 варіант

1. Розкрити основні функції часток.
2. Описати особливості апелятивних вигуків.
3. Охарактеризувати градаційні, приєднувальні й пояснювальні сполучники.
4. Подати морфологічні властивості прийменників.
5. Виконати морфологічний аналіз виділених слів:
1. Минувши поле золоте,
До річки пісня долітає.
2. Голова – добре, *а* дві – краще.

14 варіант

1. Розкрити синтаксичні властивості сполучників.
2. Описати поділ часток за будовою.
3. Охарактеризувати просторові прийменники.
4. Проаналізувати особливість лексичного значення вигуків.
5. Виконати морфологічний аналіз виділених слів:
У вагоні задуха, хоч надворі й зима.

15 варіант

1. Розкрити особливості підрядних сполучників.
2. Описати характерні ознаки звуконаслідувальних слів.
3. Охарактеризувати відзайменникові, відприслівникові та віддієслівні частки.
4. Подати характеристику часових прийменників.
5. Виконати морфологічний аналіз виділених слів:
Де вам, друзі, траплялось,
Щоб од міста, села
Три ріки розливалось
З одного джерела?

16 варіант

1. Розкрити категоріальне значення прийменника.
2. Описати морфологічні ознаки сполучників.
3. Подати характеристику відприкметникових, відіменникових та віддієслівних часток.
4. Описати поділ вигуків за звуковим складом.
5. Виконати морфологічний аналіз виділених слів:
Споконвіку цю землю батьки і діди берегли,
Рятували її від негоди та злого заброди.

17 варіант

1. Розкрити особливості причинових і часових сполучників.
2. Описати характерні особливості прийменника як частини мови.
3. Охарактеризувати членовані й нечленовані частки.

4. Перерахувати морфологічні ознаки вигука.
5. Виконати морфологічний аналіз виділених слів:
Подивися *на* рослину:
Кожну квітку *і* травину
Криє божая сльозинка –
Діамантова росинка.

18 варіант

1. Розкрити особливості емоційних і спонукальних вигуків.
2. Описати характерні особливості причинових, цільових й умовних прийменників.
3. Охарактеризувати основні функції сполучників.
4. Проаналізувати особливості формотвірних часток.
5. Виконати морфологічний аналіз виділених слів:
Мудрий ніхто *не* вродився, *а* навчився.

19 варіант

1. Розкрити особливості заперечних часток.
2. Описати основні синтаксичні властивості вигуків.
3. Охарактеризувати наслідкові, умовні й допустові сполучники.
4. Проаналізувати семантично послаблені прийменники.
5. Виконати морфологічний аналіз виділених слів:
Як страшно це – води *не* скуштувати.

20 варіант

1. Розкрити категоріальне значення вигука.
2. Описати й навести приклади вторинних прийменників.
3. Охарактеризувати розділові сполучники.
4. Описати характерні ознаки стверджувальних, питальних і підсилювальних часток.
5. Виконати морфологічний аналіз виділених слів:
Материн гнів, *як* весняний сніг: рясно випаде, *та* скоро розтане.

21 варіант

1. Розкрити категоріальне значення сполучника.

2. Описати характерні особливості й навести приклади первинних прийменників.
3. Подати морфологічні ознаки часток.
4. Охарактеризувати спонукальні й апелятивні вигуки.
5. Виконати морфологічний аналіз виділених слів:
Ей, я лиха не боюся.

22 варіант

1. Розкрити категоріальне значення прийменника.
2. Описати особливості первинних вигуків.
3. Охарактеризувати заперечні частки.
4. Проаналізувати розділові сполучники.
5. Виконати морфологічний аналіз виділених слів:
Наді мною в'ються хмари, *як над* чайкою орли.

23 варіант

1. Розкрити категоріальне значення частки.
2. Описати особливості сурядних сполучників.
3. Навести приклади багатозначності прийменника.
4. Охарактеризувати семантичну специфіку вигуків.
5. Виконати морфологічний аналіз виділених слів:
- *Ой!* – крикнув Остап, схопився *за* груди.

24 варіант

1. Розкрити граматичні особливості вигуків.
2. Охарактеризувати видільні, спонукальні й вірогідні частки.
3. Описати особливості підрядних сполучників.
4. Навести приклади багатозначності прийменників.
5. Виконати морфологічний аналіз виділених слів:
Чи здатна розгулятися бездуховність,
Якщо в душі цвіте віків любов?

25 варіант

1. Розкрити морфологічні властивості прийменників.
2. Описати особливості складених сполучників.
3. Охарактеризувати формотвірні частки.
4. Навести приклади багатозначності вигука.

5. Виконати морфологічний аналіз виділених слів:

Пролетіли роки, *ніби* білі лелеки

Від того озеречка, від моєї ріки...

26 варіант

1. Розкрити семантичні особливості звуконаслідувальних слів.

2. Описати особливості стверджувальних і питальних часток.

3. Охарактеризувати прийменник як частину мови.

4. Проаналізувати особливості повторюваних і парних сполучників.

5. Виконати морфологічний аналіз виділених слів:

Одним пальцем *і* голки *не* вдержиш.

27 варіант

1. Охарактеризувати частки за хронологічною ознакою.

2. Описати особливості градаційних, пояснювальних і преднувальних сполучників.

3. Охарактеризувати семантично послаблені прийменники.

4. Проаналізувати особливості емоційних й етикетних вигуків.

5. Виконати морфологічний аналіз виділених слів:

Горнуй *до* тебе, Україно,

Щоб нас ніхто не роз'єднав.

28 варіант

1. Розкрити особливості частки як частини мови.

2. Описати похідні вигуки.

3. Охарактеризувати синтаксичні властивості сполучників.

4. Навести приклади багатозначності прийменника.

5. Виконати морфологічний аналіз виділених слів:

Не проси літа довгого, *а* проси теплого.

29 варіант

1. Розкрити морфологічні властивості прийменника.

2. Описати особливості простих, складних і складених сполучників.

3. Охарактеризувати частки за частиномовною співвіднесеністю.
4. Навести приклади багатозначності вигуків.
5. Виконати морфологічний аналіз виділених слів:
Авжеж, такий у нас ведеться звичай.

30 варіант

1. Розкрити особливості членованих і нечленованих часток.
2. Описати особливості одиничних, повторювальних і парних сполучників.
3. Охарактеризувати категоріальне значення прийменника.
4. Проаналізувати поділ вигуків за походженням.
5. Виконати морфологічний аналіз виділених слів:
Що за звичка у тебе!

**ОРІЄНТОВНІ МОДУЛЬНІ КОНТРОЛЬНІ РОБОТИ З
ДИСЦИПЛІНИ
КОНТРОЛЬНА РОБОТА № 1**

I варіант

Тестові завдання

1. У якому рядку всі дієслова минулого часу доконаного виду?

- А) завантажив, збудував, захищав, затягнув, доніс;
- Б) закутав, наколотив, розкидав, знаходив, нав'яв;
- В) зашумів, розлюбив би, підклеїв, зібрало, оновив;
- Г) здивував, привезла, відповіли, приніс, запалило.

2. У якому рядку всі дієслівні форми є незмінними?

- А) милуватися, скопано, готуватися, знехтувати, принісши;
- Б) сміятись, розгорнути, зростаючи, зростаючі, вимитий;
- В) помити, помиті, здолавши, беручи, творити;
- Г) рвати, зараховано, зараховані, перемігши, стерти.

3. У якому рядку всі дієслова мають однакове граматичне значення способу?

- А) дзвонять, чуєш, здійснив би, повідомили, скаже;
- Б) виготовив, розрахуємось, будеш творити, зраджу, бережемо;
- В) зібралися, нашіптуєм, дорожчати, купатиметесь, замовив;
- Г) розрізняються, заспіваймо, сниться, серджусь, порують.

4. У якому рядку всі дієслова перехідні?

- А) читати книгу, дякувати матері, думати про батька, шити голкою, працювати з батьком;
- Б) чекати сестру, зрозуміти мене, бігти з братом, зруйнувати фортецю, нарвати квітів;
- В) оволодівати позицією, насипати борщу, прагнути миру, вимагати спокою, порівнятися з другом;

Г) визволити місто, налити молока, любити маму, не шити сукні, рятувати людину.

5. У якому рядку всі дієслова мають граматичне значення другої особи множини?

А) командуватиме, буде догоджати, зрозумійте, скачете, сполохаєте;

Б) переведете, будете чекати, вишивати, робите, подорожуйте;

В) донесете, донесіть, розтопчи, ходитимете, будете скакати;

Г) ворушіться, веліть, будете аукати, сполохаєте, замігатимете.

Практичне завдання

1. Виконати морфологічний аналіз дієслів із поданих речень.

Гей, удармо в струни, браття, золотії. Сказав би словечко, так вовк недалечко. 4. Не кивай на сусіда, коли сам спиш до обіда.

II варіант

Тестові завдання

1. У якому рядку всі дієслова мають однакове граматичне значення виду?

А) вечеряти, білити, гойдати, пекти, каркати;

Б) забалакатися, висадити, викувати, закричати, цвісти;

В) внести, спати, чистити, готувати, гукнути;

Г) екзаменувати, афішувати, потребувати, знехтувати, піклуватись.

2. У якому рядку всі дієслова безособові?

А) зітхає, буде пахнути, освіжить, світає, щастить;

Б) таланило, не читається, сутеніє, розвиднілось, не спиться;

В) жилося б, твориться, помиляється, змолоти, вечоріло;

Г) смеркає, міркує, світало, світило, не спитьсья.

3. У якому рядку всі дієслова неперехідні?

А) вітати ювіляра, купатися у морі, сісти до столу, іти лугом, знати з досвіду;

Б) принести соломи, насипати борщу, надрукувати статтю, відкрити дужки, не підписати листа;

В) гримати у двері, врятуватися від повені, знесилитись від вітру, ходити лісом, працювати мовчки;

Г) не відчути болю, купити зошити, полетіти у прірву, готуватися до іспитів, рятувати людину.

4. У якому рядку всі дієслова мають однакове граматичне значення способу?

А) дзвонять, чуєш, здійснив би, повідомили, скаже;

Б) виготовив, розрахуємось, будеш творити, зраджу, бережемо;

В) зібралися, нашіптуєм, дорожчати, купатиметесь, замовив;

Г) розрізняються, заспіваймо, сниться, серджусь, порють.

5. У якому рядку всі дієслова мають граматичне значення часу?

А) згорів би, затихає, вечоріло, посаджу, завіз;

Б) писатимуть, схаменувся, сміються, спостерігаємо, досліджувати;

В) дякував, розумієш, думалося, будете радіти, згадуватиму;

Г) гукнув, крикну, шумить, допоможи, пришию.

Практичне завдання

1. Виконати морфологічний аналіз дієслів із поданих речень.

І риба співала б, коли б голос мала. Хоч би сова попід небом лігала, та соколом не буде.

КОНТРОЛЬНА РОБОТА № 2

І варіант

1. Написати твір-мініатюру на тему „Перлина української культури”, використовуючи не менше 5-ти прислівників, 5-ти станівників та 5-ти модальників.
2. Виконайте морфологічний аналіз 1 прислівника, 1 станівника і 1 модальника з твору.

ІІ варіант

1. Написати твір-мініатюру на тему „Герой нашого часу”, використовуючи не менше 5-ти прислівників, 5-ти станівників та 5-ти модальників.
2. Виконайте морфологічний аналіз 1 прислівника, 1 станівника і 1 модальника з твору.

КОНТРОЛЬНА РОБОТА № 3

І варіант

Тестові завдання

1. Яка частина мови називається прийменником?

- А) незмінні службові слова, які служать для вираження синтаксичних відношень між словами;
- Б) службова частина мови, яка диференціює значення відмінкових форм;
- В) частина мови, за допомогою якої виявляються відношення між предметами і діями;
- Г) незмінна частина мови, за допомогою якої в реченні виражаються різні синтаксичні зв'язки між членами речення і словосполучення.

2. У якому рядку всі прийменники пишуться разом?

- А) незалежно/від, на/перед, з/під, за/ради, з/за;
- Б) по/між, згідно/з, під/час, в/продовж, з/поміж;
- В) в/наслідок, до/вкола, в/здовж, на/вкола, що/до;
- Г) за/для, відповідно/до, о/крім, по/за, з/метою.

3. У якому рядку всі сполучники сурядні?

- А) аби, для того щоб, як, начебто, якщо;

- Б) оскільки, що, щоб, й, та;
- В) а, але, або, чи, зате;
- Г) бо, однак, зате, проте, а.

4. У якому рядку всі частки модальні?

- А) навіть, б, невже, наче, лишень;
- Б) ні, ані, тільки, майже, чи;
- В) так, хай, невже, бодай, мовби;
- Г) як, годі, бодай, мовляв, егеж.

5. У якому рядку всі вигуки є спонукальними?

- А) ох! біда! Гей! Ей!;
- Б) досить! Гайда! Но! Геть!;
- В) ба! Боже! Тсс! Ану!;
- Г) жах! Ну! киш! марш!

Практичне завдання

Виконати морфологічний розбір службових слів та вигуків:

Ах, хочеться скупатися у тім
Отецькім слові, слові золотім!
І хочеться, і прагнеться без тями
До цього слова припадуть устами.

Батьком-матір'ю не хвались, а хвались честю.

II варіант

Тестові завдання

1. Яка частина мови називається сполучником?

- А) службова частина мови, яка служить для оформлення сурядних і підрядних зв'язків у реченні;
- Б) незмінна службова частина мови, що не має чітко вираженого значення, а її значення виявляється тільки в контексті;
- В) службові слова, які служать для оформлення синтаксичних зв'язків між членами речення і цілими реченнями;

Г) незмінна службова частина мови, що служить для поєднання слів, словосполучень і компонентів складного речення.

2. У якому рядку допущено помилку в правописі прийменників?

- А) не зважаючи на, з метою, задля, посеред, з-поміж;
- Б) внаслідок, з-перед, з-поза, з-поміж, заради;
- В) поміж, окрім, навкруги, поруч з, із-за;
- Г) з-посеред, з-над, незалежно від, за винятком, з-попід.

3. У якому рядку всі сполучники підрядні?

- А) бо, тому що, оскільки, якби, дарма що;
- Б) бо, то, коли, зате, як;
- В) мов, як, однак, начебто, ніби;
- Г) хай, ні...ні, ледве, якщо, проте.

4. У якому рядку всі частки видільні?

- А) еге, хіба, мабуть, так;
- Б) навіть, атож, десь, бодай;
- В) тільки, лише, уже, хоча б;
- Г) ген, годі, уже, ну, не.

5. У якому рядку всі вигуки є емоційними?

- А) ох! давай! Гей! Ей!;
- Б) досить! Гайда! Но! Геть!;
- В) ба! ух! жах! ой!;
- Г) жах! Ну! киш! марш!

Практичне завдання

Виконати морфологічний розбір службових слів та вигуків:

„Ура! – гукнеш ти друзям неодмінно, -
Сьогодні з мови я дістав „відмінно”!”

Я дав би дві зими за одне літо.

То сніг, то завірюха, бо вже зима коло вуха.

ОСНОВНІ ПОНЯТТЯ КУРСУ 2 півріччя

1. Дієслово: 1) частина мови, що означає узагальнене поняття дії як процесу, яке виражається в граматичних формах часу, особи, способу, стану і виду (М. А. Жовтобрюх); 2) частина мови, тобто клас слів, що виражають дію чи стан як процес і характеризуються певними морфологічно вираженими категоріями: стан, вид, час, спосіб і особа (П. С. Кузнецов); 3) частина мови, що виражає граматичне значення дії (тобто ознаки, рухомої в часі) і функціонує переважно як присудок (Ю. С. Маслов); 4) частина мови, яка означає процес і виражає це значення в формах виду, стану (активного, пасивного), особи, числа, роду, способу, виступає у функції простого дієслівного присудка (О. М. Тихонов); 5) частина мови, що служить для вираження динамічної ознаки (дії, стану) у процесі її тривання, розгортання або становлення (В. М. Русанівський).

2. Інфінітив (лат. "неозначений") - це нефінітивна форма дієслова, вербоїд; існує у флективних і аглютинативних мовах. Це початкова форма дієслівної парадигми, тобто словникова форма (представник дієслівної лексики в словнику). Історично інфінітив у індоєвропейській мові був формою давального відмінка імені зі значенням дії, який перейшов у парадигму дієслова.

3. Морфологічні класи дієслів - це групи дієслів, що об'єднуються на базі співвідношення суфіксів інфінітивних і презентних основ. Морфологічні класи дієслів бувають продуктивними і непродуктивними.

4. Аспектологія - розділ граматики, що вивчає дієслівний вид і всю сферу видових і суміжних з ними значень. До аспектології належать також питання видочасових категорій, аспектуальних класів дієслів

(динамічні - статичні, граничні - неграничні дієслова), способів дієслівної дії, видових компонентів тексту, що виражаються недієслівною лексикою і засобами синтаксису.

5. Категорія виду (або аспекти) – відношення дії, названої дієсловом, до внутрішнього обмеження (межі, рубіжа). За цією особливістю дії всі дієслова поділяються на дві групи: дієслова доконаного виду і дієслова недоконаного виду. Ці дві грами й становлять зміст категорії виду.

6. Дієслова доконаного виду означають дію з вказівкою на її обмеження у часі, на її завершеність в минулому або майбутньому, на її результативність, тобто дію, яка досягла своєї внутрішньої межі. Тому дієслова доконаного виду не мають форм теперішнього часу, а можуть мати лише форму минулого і майбутнього часу. Доконаний вид вказує, що дія досягла свого внутрішнього рубежа, тобто такої критичної межі, за якою вона, вичерпавши себе, припиняється. Це максимальний, найповніший вияв дії. Доконаний вид характеризує дію такими рисами, як динамічність, граничність, обмеженість дії і маркованість її кінця та початку.

7. Дієслова недоконаного виду означають тривалість дії безвідносно до її внутрішньої межі (обмеження, рубежа) та завершеності в часі. Недоконаний вид означає дію, яка не досягає внутрішньої межі, бо вона до неї безвідносна. Тому такі дієслова мають форму теперішнього, минулого і майбутнього часу. Це слабкий, статичний, немаркований вияв дії. Недоконаний вид характеризує дію такими рисами, як статичність, неперервність, необмеженість в часі, безвідносність до його внутрішнього рубежа, тобто недосяжність його кінця, немаркованість кінця дії.

8. Видова пара - це дві лексично тотожні дієслівні словоформи, що розрізняються між собою лише граматичною семантикою виду: *робити - зробити, переписати - переписувати, готуватися - підготуватися*. У видовій парі дієслова перебувають у відношенні формотвірної мотивації, фактично один компонент утворюється від іншого за правилами формотворення, а не словотворення: *писати - дописати, темніти — потемніти*. Кожний компонент видової пари є самостійним дієсловом зі своєю власною парадигмою, яка відрізняється від парадигм опозиційного компонента. Формування видових пар - це не словотворення, не словозміна, а формотворення.

9. Одновидові дієслова недоконаного виду означають таку дію, яка не може мати або не передбачає завершення і результату; одновидові дієслова доконаного виду означають таку дію, яка не може бути тривалою в часі або не передбачає тривалості в часі і здійснюється, реалізується миттєво, несподівано, раптово.

10. Двовидові дієслова - група дієслів, яка не має морфологічно виражених ознак виду: *мовити, женити, вінчати, веліти, розслідувати*. Вони в одних випадках вживаються в значенні доконаного виду, а в інших - зі значенням недоконаного. Їхні видові значення розрізняються синтаксично в словосполученнях або реченнях (в тексті): *Одночасно можна вінчати кілька пар* (недоконаний вид, дія мислиться як можлива і незавершена); *Марисю вінчатимуть в головному соборі* (дія мислиться як така, що буде реалізована, завершена в майбутньому (пор. *будуть вінчати*)).

До двовидових належать: 1) нечисленна кількість українських дієслів: *розслідувати, мовити, веліти, женити, вінчати*; 2) численна група дієслів іншомовного походження з суфіксом *-ува-*, якщо від

них не можна утворити форми недоконаного виду з суфіксом *-овува-*: *абстрагувати, авансувати, аналізувати, синтезувати, атакувати, атестувати.*

11. Спосіб дієслівної дії – додаткова семантика, яка вноситься в дієслова афіксами разом з видовим значенням. Додаткова семантика таких дієслів формується на базі основної одночасно з видовим значенням: *співати - заспівати, поспівати, відспівати, наспіватися, розспіватися.* Спосіб дії - це додаткова семантика, сформована в дієсловах словотвірними афіксами разом з видовим значенням. Спосіб дії мають дієслова, непарні за видом, тобто одновидові і деякі двовидові (женити, оженити, переженити, поженити) та словотвірно похідні.

12. Категорія перехідності / неперехідності - це відношення дії, названої дієсловом, до об'єкта. Вона складається із двох грамем (грамема перехідності, грамема неперехідності) і виражає здатність або нездатність керувати прямим додатком. **П р я м о п е р е х і д н и м и** називаються такі дієслова, які означають дію, що прямо і повністю переходить на об'єкт. Вони виражають спрямованість дії від суб'єкта до об'єкта: *читати газету, шити пальто.* **Н е п е р е х і д н и м и** називаються такі дієслова, які означають дію, що не спрямована і не переходить на об'єкт. Вона (дія) зосереджена, замкнута в сфері суб'єкта: *Пишається калинонька, явір молодіє, а кругом їх верболози й лози зеленіють* (Шевченко); *Летим. Дивлюся, аж світає, край неба палає* (Шевченко). Така дія й без назви об'єкта повно розкриває свій зміст, свій смисл, своє значення. Непрямо-перехідні дієслова означають дію, яка спрямована на об'єкт, але не прямо, а опосередковано, не повністю охоплює об'єкт, а лише частково: *досягти мети* (родовий відм.), *пишатися братом* (орудний відм.), *турбуватися про батьків* (знахідн. відм. з прийм.),

заздрити сусідам (давальн. відм.), *напасти на ворога* (знахідн. відм.). Такі дієслова лише стосуються об'єкта, означають чисте відношення до об'єкта, але не виражають переходу дії на об'єкт, впливу на об'єкт.

13. Категорія стану - це відношення дії до суб'єкта і об'єкта в реченні. Це означає, що дія, виконувана суб'єктом, направлена і переходить прямо на об'єкт, тобто дієслово відноситься до підмета у називному відмінку і до прямого додатка: *Дощ поливає землю*.

Сучасна морфологія сформулювала нове визначення категорії стану: категорія стану - це відношення дії, названої дієсловом, до діючої особи, тобто до суб'єкта. Це означає, що фактично всі дієслова мають категорію стану: 1) особові перехідні, 2) особові неперехідні, 3) безособові, у яких в одних випадках суб'єкт нульовий (*Надворі стихає*), а в інших виражений давальним відмінком (*Йому не ститься*).

Категорія стану реалізується двома грамами - граменою активного стану і граменою пасивного стану.

До активного (дійсного, основного) належать дієслова, дія яких безвідносно до об'єкта виконується суб'єктом, який виражається називним відмінком і займає позицію підмета: *Діти відпочивають*.

До пасивного належать дієслова, дія яких виконується суб'єктом, вираженим орудним агентивним відмінком, що займає позицію непрямого додатка. Утворюються від дієслів активного стану за допомогою морфа *-ся*, який не змінює лексичного значення дієслова, а змінює лише його форму - активний стан на пасивний, пор.: *Учні фотографують школу* (активний стан) - *Школа фотографується учнями* (пасивний стан). При пасивному стані підмет не виконує дії, а лише стосується неї.

Активна і відповідна пасивна грамеми утворюють станову пару. Це дві словоформи одного дієслова: *читає - читається, малює - малюється, не спить - не спиться*. Станові пари розрізняються не лексичним значенням, а лише формою. І тому *-ся* тут є фактично закінченням: *писати - пишеться*.

14. Способом дієслова називається граматична категорія, яка виражає відношення дії чи стану до дійсності, встановлюване мовцем. Спосіб дієслова має предикативний і модальний характер. Предикативність виявляється у зв'язках дії чи стану з суб'єктом дії або носієм стану, а модальність в тому, що цей зв'язок встановлює мовець. Модальність в мові виражається різними засобами: фонетичними (інтонація), лексичними (модальні слова і частки), граматичними (категорія способу дієслів). Категорія способу складається з трьох граем - грамема дійсного, грамема умовного і грамема наказового способу, які розрізняються між собою лише граматичним значенням, зберігаючи спільність лексичного. Тому категорія способу є категорією словозмінною, а не словотвірною.

15. Дійсний спосіб (індикатив) означає реальність дії в теперішньому, майбутньому і минулому часі: *А я, прикований ланцем залізним, стою під височенною гранітною скалою...І кожен з нас те знав, що слави нам не буде* (Франко). Дійсний спосіб не має специфічних морфологічних (формальних) засобів свого вираження. Морфологічний показник дійсного способу суміщений з морфами часу і особи. Реалізується дійсний спосіб дієслів у формах теперішнього, минулого і майбутнього часу: *Співиці по місту ходять і піснями люд морочать... Люди мучились, як в пеклі, пан втішався, як у раю* (Л.Українка). *Тоді по цій дорозі пройдуть люди, як ми її проб'єм і вирівняєм всюди, як*

наші кості тут під нею зогниють (Франко). Дійсний спосіб, відносячи дію до певного часу, подає її як реальне явище і тим самим вказує на особу і число дієслова.

16. Умовний спосіб (кон'юнктив) означає дію, передбачувану, можливу, бажану, але не реальну, тобто не таку, що обов'язково відбудеться. Умовний спосіб називає дію, якої не було, немає й не буде в реальній дійсності, тобто ірреальну. Вона могла б бути за певних умов. Тому дієслова в формі умовного способу не мають категорії часу і категорії особи. Наприклад: можливість - *Я жив би двічі і помер би двічі, якби було нам два життя дано* (Бажан); *Ой забула б я, мій милий, і горе і зраду* (Л.Українка); бажання - *Хотіла б я піснею стати...* *Хотів би я вільною бачить тебе* (Л.Українка); передбачення - *Може б, хто послухав казки* (Л.Українка). Значення умовного способу в сучасній мові виражається аналітичною формою, яка утворюється з форми минулого часу і елемента *би* (*б*): *працював би, пішов би, знайшла б*.

17. Наказовий спосіб (імператив) означає дію імперативну, тобто таку, яка виражає волевиявлення мовця, спонукання слухача до дії у формі наказу, заклику, побажання, поради, прохання, вимоги, пропонування. Це ірреальна дія, якої не було і немає, але з погляду мовця має відбутися. Тому дієслова наказового способу, як і умовного, не мають категорії часу: *Поховайте та вставайте, кайдани порвіте і вражою злою кров'ю волю окропіте* (Шевченко). Форми наказового способу утворюються від основ теперішнього часу за допомогою закінчень, оскільки категорія способу є категорією словозмінною.

18. Категорією часу називається відношення дії дієслова до моменту повідомлення про неї або до іншої дії з метою темпоральної характеристики подій, стану, про

які говоряться в реченні. Ця темпоральна характеристика здійснюється шляхом протиставлення одна одній часових дієслівних форм, які вказують на одночасний, попередній і наступний перебіг дії у відношенні до моменту повідомлення або іншої дії.

19. Власне теперішній час має дія, яка збігається з моментом мовлення і суттєво не виходить за межі цього моменту, наприклад: *Що ти тут робиш?* В цьому реченні дієслово *робиш* має власне теперішній час, бо дія збігається з моментом мовлення і не виходить за його межі.

20. Невласне теперішній час має дія, яка збігається з моментом мовлення, але одночасно відноситься і до моментів, що передують мовленню, і до моментів, що протікають після мовлення, наприклад: *Де ти бродиш, моя доле?* (Із пісні).

21. Минулий час вказує, що дія відбувалася або відбулася до моменту мовлення про неї: *Колись любились та й розійшлися, тепер ло заснуло, були заснули.*

22. Майбутній час має три форми вираження - аналітичну, тобто складену (*буду читати, буду писати*), синтетичну, тобто складну (*писатиму, читатиму*) і просту (*напишу, прочитаю*). Дієслова майбутнього часу означають: а) конкретну поодинокую дію: *приготую сніданок, напишу оголошення, куплю книгу, будемо готувати концерт, будемо копати траншею*; б) повторювану дію: *будемо зустрічатися, будемо обніматися, вихвалитимемося, виглядатиму, плакатиму*.

23. Категорія особи – граматична категорія дієслова, яка означає віднесення дії до діючої особи або предмета (до суб'єкта дії) з точки зору того, хто говорить.

24. Дієвідміна – 1. Система змінюваних форм дієслова, що виражають категорії способу, часу, особи, числа, а у формах однини минулого часу й умовного способу – також роду. 2. Групи дієслів, що мають спільні особливості відмінювання залежно від характеру основи.

25. Дієприкметником називається вербоїдна недієвідмінювана форма, що означає дію як ознаку предмета, виражену морфологічними категоріями дієслова і прикметника, напр.: *Шляхи биті заросли тернами; Обідрана, сиротою понад Дніпром плаче* (Шевченко). Дієприкметник має специфічне категоріальне значення (дія як атрибутивна ознака в часі), своєрідні морфологічні категорії (єдність дієслівних і прикметникових ознак), спільну з прикметником синтаксичну функцію (означення), свої власні суфікси, яких не має жодна інша частина мови.

26. Активні дієприкметники теперішнього часу утворюються від снов недоконаного виду за допомогою суфіксів *-уч-, -ач-: лежачий, чіруючий*. Активні дієприкметники минулого часу мають суфікс *-л-ий: змерзлий, посивілий*. Утворюються вони від основ інфінітива, але лише неперехідних дієслів доконаного виду з префіксом: *загоріти - загорі-л-ий*.

27. Дієприслівником називається невідмінювана форма дієслова (вербоїд), яка означає додаткову дію як обставину протікання головної. Вона поєднує в собі ознаки дієслова і прислівника, маючи й свої власні. Напр.: *Мене там мати повила і, повиваючи, співала... Там батько, плачучи з дітьми ...не витернів лихої долі* (Шевченко).

28. Дієслівні форми на -но, -то – за походженням ці слова є колишніми короткими дієприкметниками пасивного стану минулого часу середнього роду, які в називному відмінку закінчувалися на *-о*. Короткі

форми пасивних дієприкметників вже давно зникли. Відірвавшись від парадигми відмінювання, вони перетворилися на невідмінювані форми з новою синтаксичною функцією - функцією присудка в односкладних безособових реченнях: *Закладено фундамент нового будинку.*

29. Прислівник - лексико-граматичний клас невідмінюваних слів з категоріальним значенням непроцесуальної ознаки дії, ознаки непроцесуальних ознак (якості), зрідка ознаки предмета, що виконує синтаксичну функцію обставини або означення, інколи частини присудка. Категоріальне значення непроцесуальної ознаки дії виявляється в тому, що прислівник дає дієслову часову, локальну, причинову, цільову, якісну, кількісну та іншу характеристику: *Йшов сьогодні лісом швидко* (час, напрямок, якість дії); *Працював багато і наполегливо* (кількість і якість дії); *Відмовився спересердя* (причина); *Не прийшов навмисне* (мета).

Прислівники поділяються на займенникові, іменні і дієслівні. За лексичним значенням, синтаксичними властивостями і словотвірними особливостями прислівники поділяються на означальні (атрибутивні) і обставинні.

Атрибутивні означають: 1) якість дії, ознаки предмета: *швидко*, *, по-українському, по-нашому*; 2) ступінь якості та інтенсивності дії або вияву ознаки (кількісне значення): *гаряче любити, надзвичайно ніжний*; 3) порівняння: *соловейком, зигзицею, вовком, по-турецьки*.

Обставинні характеризують дію, ознаку, зрідка предмет з позиції різних обставин - способу дії, часу, місця, причини, мети: *разом, гуртом*, (спосіб); *влітку, спочатку, завтра, пізно, вдень* (час); *вгорі, кругом*,

далеко, довкола (місце); *спересердя, зоналу, спросоння, здуру* (причина); *на зло, наперекір, напоказ* (мета).

30. Категорія стану - це самостійна частина мови, тобто клас невідмінюваних слів з категоріальним значенням непроцесуального стану у функції головного члена односкладних (безособових) речень. Наприклад: *безлюдно, необхідно, жаль* і под.

31. Модальність - це функціонально-семантична категорія, яка виражає відношення змісту висловлювання до дійсності і мовця до змісту висловлювання. Розрізняють об'єктивну модальність і суб'єктивну модальність. Об'єктивна модальність -це обов'язкова ознака кожного висловлювання, одна з категорій, яка формує предикативну одиницю - речення. Об'єктивна модальність виражає відношення висловлювання до дійсності як реальне або нереальне (ірреальне): Люди були щасливі (реальне відношення); Хай люди будуть щасливі!; Люди були б щасливі (ірреальне).

Суб'єктивна модальність – це факультативна ознака висловлювання, яка вказує на ставлення мовця до змістувисловлювання.

32. Модальними називаються такі специфічні повнозначні самостійні слова, які виражають суб'єктивну модальність, не бувають членами речення і граматично та інтонаційно відокремлені від інших слів у реченні (очевидно, звичайно, може, дійсно, правда, здається і под.): Яків чомусь згадав, що за все життя він, здається, ні разу не приголубив її (Чехов).

Категоріальне значення модальників - ставлення мовця до висловленої думки. Модальні слова - це слова повнозначні, яким притаманна своя власна, самостійна номінативна функція.

33. Службові слова: 1) не бувають назвами предметів або ознак, не виконують функцій самостійних членів

речення, а вживаються для зв'язку слів, речень або частин речень (В. О.Плотникова); 2) лексично несамостійні слова, що слугують для вираження різноманітних семантико-синтаксичних відношень між словами, реченнями і частинами речень, а також для вираження різних відтінків суб'єктивної модальності (Н. В.Васильєва).

Службові слова виконують номінативну функцію, але не самостійно (як повнозначні), а спільно з повнозначними.

Службові слова мають і граматичне значення, але воно також не самостійне, не відокремлене від лексичного, як у повнозначних словах, а з'єднане, "злите", з одного боку, з лексичним значенням службового слова, а з другого - з граматичним значенням повнозначного слова.

За особливостями семантичних (категоріального значення) і синтаксичних (синтаксичної функції) ознак усі службові слова поділяються на прийменники, сполучники і частки.

34. Прийменник - це така службова частина мови, яка виражає різноманітні підрядні відношення керованого іменника, іменникового займенника, числівника до інших слів у словосполученні і реченні.

35. До первинних належать ті найдавніші прийменники, що в сучасній мові не мають співвідносних повнозначних слів, виступають лише в позиції прийменника, становлять одну морфему, здебільшого односкладову, мають високий рівень абстракції і дуже розвинуту багатозначність: *в* - 34 значення, *від* - 19, *до* - 19, *з* - 68, *на* - 40, *по* - 34, *при* - 16, (див. СУМ, т.1, 2, 3, 5, 6, 7). Групу первинних прийменників утворюють близько 80 лексем найдавнішого походження: *без, біля, в (у), від (од), для, до, з, за, к, коло, крізь, крім, між (межи), на, над, о (об), окрім, перед, під, по, при, про, ради, серед, через, повз, проз*

і інші). Це прості первинні прийменники, що складаються з одного кореня. До первинних належать і ті, що утворилися шляхом зрощення двох або трьох первинних прийменників в нерозкладну прийменникову конструкцію: *задхі, заради, з-за, з-межи (з-між), з-над, з-перед, з-під, з-поза, з-поміж (з-помежи), з-понад, з-поперед, з-понід, з- посеред, з-проміж, поза, поміж, понад, поперед, понід, посеред, проміж, щодо*. Ці прийменники називаються первинними складними.

36. До вторинних належать ті прийменники, що виникли в нові часи і співвідносяться в сучасній мові з відповідними омонімічними повнозначними словами (близько, докола, вглиб, на випадок, з метою і под). Всі вторинні, як правило, багатоскладові. Вони поділяються на однокоренні (замість, збоку, назад) і полілексемні (далеко від, поза межами, на відміну від, у відповідь на).

37. Часткою називається така група службових невідмінюваних слів, які служать для семантичного поєднання в реченні різнорідних його членів, утворення деяких морфологічних категорій, надання висловлюванням і його частинам додаткових смислових, модальних і емоційно-експресивних відтінків, необхідних в комунікативному процесі.

Історично частки як службові слова формувалися на базі різних частин мови - іменників, займенників, прикметників, прислівників, вигуків, сполучників і дієслів. За частиномовною співвіднесенністю частки української мови поділяються на відзайменникові, відприслівникові, відіменникові, віддієслівні, відприкметникові, відвигукові, відсполучникові.

38. Вигук - це така частина мови, яка виражає емоції, волевиявлення та елементи думки (В.Виноградов, В.Горпинич). Елемент думки разом з емоціями та волевиявленнями формують категоріальне значення вигука

як частини мови, що узагальнює різноманітні лексичні значення кожного вигука зокрема : *О, сліз таких вже вилито чимало!* (Л. Українка); *Дарма! Нехай умру, та думка не умре!* (Л. Українка).

За семантикою вигуки української мови поділяються на емоційні, спонукальні, апелятивні, етикетні.

39. Емоційними називаються такі вигуки, які виражають почуття, переживання, фізичний та психічний стан людини. За допомогою емоційних вигуків виражається радість, піднесення, захоплення, здивування, приязнь, сум, горе, туга, жах, страх, переляк, зневага, огида, осуд, докір, закид, обурення, презирство, гнів, невдоволення, досада, співчуття, убоління, вагання, сумнів, рішучість, відчай, безвихідь, певність, іронію тощо. До емоційних належать вигуки : *ой!, ій!, ах!, ех!, тю!, фу!, ха!, матінко!, боже!, господи!, страх!, хвала!, горе!, біда!, лихо!, цур!* та ін.

40. Спонукальними (їх ще називають наказово-спонукальними, імперативними, вигуки волевиявлення) називають такі вигуки, які виражають спонукання, наказ, розпорядження, заклик, заохочення до дії і інші форми волевиявлення мовця. До них належать вигуки : *гей!, но!, пррр!, киш!, геть!, годі!, цить!, гайда!, досить! Давай!, цсс!, соб!, цебе!, ну!, нумо!, ану!, баста!, шабаш!* та ін.

41. Апелятивними (від лат. "звертання" , пор. апеляція, апелятивний, апелювати) називаються такі вигуки, які виражають звертання мовця до співбесідника, щоб привернути його увагу. До них належать: *ейі, гов!, агов!, алло!, ау!, гей!, агей! та ін.* Наприклад : *Гей, ви, раби, візьміть цього співця!* (Л. Українка); *Гей, браття! Диво сталося, дивіться!* (Л. Українка); *Ей, я лиха не боюся!* (Л. Українка). До апелятивних відносять вигуки, якими людина кличе до себе птахів, тварин : *гулі-гулі-гулі!,,уть-уть-уть!, цін-ціп-ціп!, ,киць-тць-киць!, паць-паць-паць!*

42. Етикетними називають такі вигуки, які виражають привітання, подяку, прохання, побажання, прощання, пробачення, божіння. До них належать: *добридень!*, *здоровенькі були!*, *до побачення!*, *на добраніч!*, *дякую!*, *смачного!*, *спасибі!*, *вибачте!*, *ій-богу!* та ін.

43. Звуконаслідувальні слова (звуконаслідувальники) - це невідмінювані лексичні одиниці, що відтворюють засобами мови природні нечленороздільні звуки людини, тварин, предметів.

ЕКЗАМЕНАЦІЙНІ ПИТАННЯ З КУРСУ

1. Словотвір як учення про мотивацію і творення похідних слів.
2. Основні поняття словотвору.
3. Принципи словотвірного аналізу.
4. Способи словотворення в сучасній українській літературній мові.
5. Поняття про морфемологію. Морфеміка як тип мовної одиниці.
6. Морфемний склад слова. Поняття про морф і морфему. Типи морфем.
7. Основні зміни в морфемній будові слова.
8. Принципи морфемного аналізу слів.
9. Поняття про граматику. Предмет морфології.
10. Основні поняття граматики. Граматична форма, граматична категорія, граматичне значення.
11. Поняття про частини мови. Різні підходи до класифікації частин мови.
12. Класифікація частин мови, здійснена акад.В.В.Виноградовим.
13. Взаємоперехід у системі частин мови.
14. Іменник як частина мови: загальна характеристика.
15. Лексико-граматичні розряди іменників.
16. Категорія роду іменника.
17. Категорія числа іменника.
18. Категорія відмінка іменника.
19. Поділ іменників на відміни і групи.
20. Особливості відмінювання іменників I,II відмін.
21. Особливості відмінювання іменників III, IV відмін.
22. Прикметник як частина мови: загальна характеристика.
23. Розряди прикметників за значенням.
24. Ступені порівняння якісних прикметників.
25. Поділ прикметників на групи. Особливості відмінювання.

26. Числівник як частина мови: загальна характеристика.
27. Розряди числівників за значенням і морфологічним складом.
28. Відмінювання числівників.
29. Займенник як частина мови. Розряди займенників за значенням, морфологічний склад.
30. Відмінювання і правопис займенників.
31. Поняття про дієслово як частину мови. Форми дієслова.
32. Категорія виду дієслова.
33. Інфінітив. Дві основи дієслова. Класи дієслів.
34. Категорії роду, числа та особи дієслова.
35. Категорія стану дієслова.
36. Категорія перехідності/неперехідності дієслова.
37. Категорія способу дієслова.
38. Категорія часу дієслова.
39. Дієвідміни дієслова. Дієвідмінювання. Правопис особових закінчень.
40. Дієприкметник як форма дієслова. Творення дієприкметників.
41. Дієприслівник як особлива форма дієслова. Творення дієприслівників.
42. Прислівник як частина мови. Розряди прислівників за значенням.
43. Ступені порівняння прислівників.
44. Творення і правопис прислівників.
45. Загальне поняття про категорію стану як частину мови. Класифікація слів категорії стану.
46. Модальні слова.
47. Поняття про службові частини мови. Прийменник.
48. Сполучник.
49. Частка.
50. Вигук як особлива частина мови. Звуконаслідування.

ТЕМАТИКА РЕФЕРАТІВ, ПОВІДОМЛЕНЬ

Структурно-семантичні групи дієслів в сучасній українській мові.

Синтаксичні функції дієприкметників у сучасній українській мові. Система і структура граматичних категорій дієслова.

Дієприслівник у сучасній українській літературній мові.

Граматична характеристика дієприкметника і його місце в системі частин мови.

Сіввідношення категорій предикативності і стану.

Давноминулий час: проблема та гіпотези.

Синтаксичні функції інфінітива.

Час та його відображення в граматичних категоріях дієслова.

Морфолого-синтаксичні особливості прислівників.

Історія акцентуації прислівників в українській мові.

Класифікація прислівників за значенням.

Морфологічна будова і способи творення прислівників.

Сполучники і сполучні слова як засоби зв'язку частин складнопідрядного речення.

Прийменникова система української мови.

Критерії розрізнення омонімічних сполучників і сполучних слів. Функції модальних часток.

Лексичне значення прийменника.

Знаковий статус вигуків.

Інтер'єктиви в українській мові.

Система сполучників в українській мові.

Категоріальні ознаки та синтаксичні функції часток.

СХЕМИ МОРФОЛОГІЧНОГО АНАЛІЗУ ДІЄСЛОВО

1. Словоформа в тексті.
2. Назва частини мови.
3. Початкова форма.
4. Узагальнююче лексичне значення.
5. Вид, значення і засоби вираження.
6. Перехідність/неперехідність.
7. Стан, засоби вираження.
8. Спосіб, засоби вираження.
9. Час, засоби вираження.
10. Особа чи рід, число; засоби їх вираження.
11. Основа інфінітива й основа теперішнього часу.
12. Клас дієслова.
13. Дієвідміна, її показник.
14. Синтаксична роль.

Приклад аналізу

Серед долини *зеленіють* розкішні густі та високі верби...(І.С.Нечуй-Левицький).

1. Зеленіють. 2. Дієслово. 3. Зеленіти. 4. Значення процесуальності. 5. Недоконаний вид: позначає незавершену дію, засіб творення – префіксація. 6. Неперехідне дієслово. 7. Стану немає. 8. Дійсний спосіб, засіб вираження – особове закінчення -уть. 9. Теперішній час, засіб вираження – особове закінчення -уть. 10. 3-я особа, роду не має, множина, засоби вираження – особове закінчення -уть. 11. Основа інфінітива – зелені-; основа теперішнього часу – зеленій-. 12. ІУ клас. 13. І дієвідміна, показник – -і/-ій; -уть. 14. Простий присудок.

ДІСПРИКМЕТНИК

1. Словоформа в тексті.
2. Назва частини мови.
3. Початкова форма.
4. Вид.

5. Стан, засіб вираження.
6. Час, засіб вираження.
7. Рід і число, засоби вираження.
8. Відмінок, засіб вираження.
9. Синтаксична роль.

Приклад аналізу

Бринять берези. І блукають луни,
Людьми забуті звечора в лісах.

Л.Костенко

1. Забуті. 2. Дієприкметник. 3. Забутий. 4. Доконаний вид.
5. Пасивний стан, засіб вираження – суфікс -т-. 6. Минулий час, засіб вираження – суфікс -т-.
7. Рід відсутній; множина, засіб вираження – закінчення -і. 8. Називний відмінок, засіб вираження – закінчення -і. 9. Означення.

ДІЄПРИСЛІВНИК

1. Словоформа в тексті.
2. Назва частини мови.
3. Вид.
4. Перехідність/неперехідність.
5. Зворотна чи незворотна форма.
6. Час, засіб вираження.
7. Синтаксична роль.

Приклад аналізу

Я на гору круту крем'яную
Буду камінь важкий підіймать.
І, *несучи* вагу ту страшную,
Буду пісню веселу співать.

Леся Українка

1. Несучи. 2. Дієприслівник. 3. Недоконаний вид. 4. Перехідний.
5. Незворотна форма. 6. Теперішній час, засіб вираження – суфікс -учи. 7. Обставина у складі дієприслівникового звороту.

ПРИСЛІВНИК

1. Словоформа в тексті.
2. Назва частини мови.
3. Початкова форма (для означальних прислівників, якщо вони мають ступінь порівняння).
4. Розряд і група за значенням.
5. Ступінь порівняння, засіб вираження.
6. Синтаксична роль.

Приклад аналізу

Весняний вітер стиха віяв...(М.Коцюбинський)

1. Стиха. 2. Прислівник. 3. _____ 4. Означальний прислівник способу дії. 5. Не утворює ступені порівняння. 6. Обставина способу дії.

ПРИЙМЕННИК

1. Словоформа в тексті.
2. Назва частини мови.
3. Значення в реченні (просторове, часове, причинове, мети, міри, межі, знаряддя, способу дії тощо).
4. Група за будовою (простий, складний, складений).
5. Група за походженням (первинний чи вторинний).
6. Значення якого відмінка уточнює в реченні.
7. Синтаксична роль у поєднанні з відмінковою формою.

Приклад аналізу

Над містом, над заводом, над усім Донбасом пролунали гудки (Ю.Смолич).

1. Над. 2. Прийменник. 3. Виражає просторове відношення. 4. Простий за будовою. 5. Первинний. 6. Уточнює значення орудного відмінка. 7. Обставина місця (у поєднанні з іменником).

СПОЛУЧНИК

1. Словоформа в тексті.
2. Назва частини мови.
3. За функцією в реченні.
4. За семантико-синтаксичною ознакою.

5. За способом уживання (одиничний, повторюваний, парний).
6. За будовою (простий, складний, складений).
7. За походженням (первинний чи похідний).

Приклад аналізу

Дід робив людям чи воза, чи сани, чи колеса, чи січкарю (М.Стельмах).

1. Чи.
2. Сполучник.
3. Вживається для утворення сурядних словосполучень.
4. Сурядний, розділовий.
5. Повторюваний.
6. Простий.
7. Первинний.

ЧАСТКА

1. Словоформа в тексті.
2. Назва частини мови.
3. Група за функцією і значенням: фразові (питальні, оклично-підсилювальні, модальні, стверджувальні, заперечні, означальні, спонукальні, кількісні, видільні, приєднувальні), словотворчі, формотворчі частки.
4. Група за будовою (прості чи складені).
5. Група за походженням (первинні чи похідні).

Приклад аналізу

Людей такого рідкісного дару хоч трохи, люди, треба берегти (Л.Костенко).

1. Хоч.
2. Частка.
3. Фразова видільна частка.
4. Проста.
5. Похідна – віддієслівна.

ВИГУК

1. Словоформа в тексті.
2. Назва частини мови.
3. Семантичний розряд (емоційні, спонукальні, апелятивні, етикетні вигуки).
4. Група за походженням: первинні чи похідні (з якою частиною мови співвідносні).
5. Синтаксична роль.

Приклад аналізу

- О, ви говорите не так, як інші дорослі! – вигукнула дівчина (В.Шевчук).

1. О. 2. Вигук. 3. Емоційний вигук. 4. Первинний. 5. Членом речення не виступає.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
80-89	B	дуже добре	
65-79	C	добре	
55-64	D	задовільно	
50-54	E	достатньо	
35-49	FX	незадовільно	незараховано
1-34	F	неприйнятно	незараховано

Загальнодидактичні оціночні норми

Критерії оцінок	Норма оцінок			
	“5”	“4”	“3”	“2”
Характер засвоєння знань, навичок і умінь	Відповіді впевнені, аргументовані. Самостійне, творче, ініціативне застосування в змінених ситуаціях.	Свідоме і повне засвоєння, але з деякими неточностями в другорядному матеріалі, які студент сам виправляє.	Свідоме засвоєння з незначними помилками, які студент виправляє з допомогою викладача.	Несвідоме, механічне засвоєння з великими помилками і прогалинами.
Якість відповіді студента	Глибока обґрунтованість, логічність, переконливість викладу, мова правильна і виразна	Достатня обґрунтованість, незначне порушення послідовності, недостатня переконливість.	Деякі порушення логічності й послідовності, не зовсім достатня самостійність мислення.	Необґрунтованість суджень, недостатньо розвинена самостійність мислення.
Якість виконання роботи	Висока старанність і вправність у виконанні, бездоганне зовнішнє оформлення.	Достатня старанність і вправність, добре зовнішнє оформлення.	Посередня старанність, зовнішнє оформлення задовільне.	Відсутність старанності, погане зовнішнє оформлення.

**Критерії оцінювання навчальних досягнень
студентів у кредитно-трансферній системі
організації навчального процесу**

Рейтинговий показник	У п'ятибальній системі	За шкалою ЄКТС (ECTS)	Рівень компетентності	Критерії оцінювання
90 – 100	5, "відмінно"	A	Високий (творчий)	Студент виявляє особливі творчі здібності, вміє самостійно здобувати знання, без допомоги викладача знаходить джерела інформації, використовує набуті знання і вміння в нестандартних ситуаціях, переконливо аргументує відповіді, самостійно розвиває власні обдарування і нахили.
80 – 89	4,5 "дуже добре"	B	Достатній (конструктивно-варіативний)	Студент вільно володіє вивченим обсягом матеріалу, застосовує його на практиці, вільно розв'язує справи і задачі в стандартних ситуаціях, самостійно виправляє допущені помилки, кількість яких незначна.
65 – 79	4 "добре"	C		Студент вміє зіставляти, узагальнювати, систематизувати інформацію під керівництвом викладача, в цілому самостійно застосовувати її на практиці, контролювати власну діяльність, виправляти помилки, серед яких є суттєві, добирати аргументи на підтвердження певних думок.
55 – 64	3,5 "задовільно"	D	Середній (репродуктивний)	Студент відтворює значну частину теоретичного матеріалу, виявляє знання і розуміння основних положень, з допомогою викладача може аналізувати матеріал, виправляти помилки, серед яких є значна кількість суттєвих.
	3			

50-54	“достатьо”	E		Студент володіє матеріалом на рівні, вищому за початковий, значну частину його відтворює на продуктивному рівні.
35 – 49	2 „незадовільно”	FX	Низький (рецептивно-продуктивний)	Студент володіє матеріалом на рівні окремих фрагментів, що становлять незначну частину навчального матеріалу.
1 – 34	1 „неприйнятно”	F		Студент володіє матеріалом на рівні елементарного розпізнання і відтворення окремих фактів, елементів, об’єктів.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Базова

Підручники і методичні посібники

1. Безпояско О. К. Граматика української мови. Морфологія : підручн. для студ. філол. фак. вузів / О.К. Безпояско, К.Г. Городенська, В.М. Русанівський. – К. : Либідь, 1993. – 336 с.
2. Вільчинська Т. П. Сучасна українська літературна мова. Морфологія : навч. посібник для студентів філологічних факультетів вищ. нач. закладів / Т.П. Вільчинська, І.М. Бабій. – Ч. 2 : Практикум. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2002. – 80 с.
3. Вихованець І. Р. Теоретична морфологія української мови: Академічна граматика української мови : навч. посібник для студентів філологічних факультетів / І.Р. Вихованець, К.Г. Городенська ; за ред. І.Р. Вихованця. – К. : Пульсари, 2004. – 400 с.
4. Волох О. Т. Сучасна українська літературна мова : Морфологія. Синтаксис / О.Т. Волох, М.Т. Чемерисов, Е.І. Чернов. – 2-е вид., перероб. і доп. – К. : Вища школа, 1989. – 334 с.
5. Вихованець І. Р. Граматика української мови / І.Р. Вихованець, К.Г. Городенська, А.П. Грищенко. – К.: Рад. школа, 1982. – 206 с.
6. Горпинич В. О. Морфологія української мови (граматика, морфологія, іменник, прикметник, займенник): Текст лекцій : навч. посібник для студентів. – Дніпропетровськ, 2000. – 170 с.
7. Горпинич В. О. Сучасна українська літературна мова. Морфеміка. Словотвір. Морфологія : навч. посібник для студентів. філол. спец. вузів. – К.: 1999. – 206 с.

8. Горпинич В. О. Морфологія української мови [Текст] : підручник для студентів вищих навч. закладів / В.О. Горпинич. – К. : Видавничий центр „Академія”, 2004. – 336 с.
9. Горпинич В. О. Українська морфологія : навч. посібник для студентів філол. спец. вищ. закладів освіти. – Дніпропетровськ : Вид-во Дніпропетровського нац. університету, 2002. – 350 с.
10. Горпинич В. О. Українська морфологія : навч. посібник для студентів філологічних спеціальностей вищих навч. закладів. – Дніпропетровськ : ДДУ, 2000. – 364 с.
11. Горпинич В. О. Українські власні назви в російській мові (правила перекладу, словотвору, словозміни, правопису) : посіб.для студентів вищих навчальних закладів та учнів загальноосвітніх шкіл / В.О. Горпинич, Т.Р. Антонюк. – Дніпропетровськ : Вид-во ДДУ, 1998. – 136 с.
12. Горпинич В.О. Антонюк Т.Р. Географічні назви в українській мові. Складні питання, словозміни, творення правопису та наголошення : посібник для студ. вузів, учнів загальноосвітніх шкіл, вчителів. – Дніпропетровськ : ДДУ. – К.: 1999. – 152 с.
13. Гуйванюк Н. В. Українська мова. Схеми, таблиці, тексти : навч. посібник для студентів філологічних спец. вищ. навч. закладів / Н.В. Гуйванюк – Львів : Світ, 2005. – 304 с.
14. Зарицький М. С. Актуальні проблеми української термінознавства : підручник для студ. вищ. навч. закладів / М.С. Зарицький. – К. : Політехніка, 2004. – 128 с.

15. Зубков М. Г. Українська мова [Текст] : універсальний довідник / М.Г. Зубков. – 4-те вид. випр. і доп. – Харків : Школа, 2009. – 496 с.
16. Івченко М. П. Сучасна українська літературна мова / М.П.Івченко – К. : Вид. КДУ, 1962.
17. Кононенко В. І. Контрастивна граматики української та польської мов : навч. посібник для студентів вищ. навч. закладів / В.І. Кононенко, І. В. Кононенко. – К. : Вища школа, 2006. – 391 с.
18. Корнієнко І. А. Сучасна українська літературна мова : Граматика. Словотвір. Морфеміка. Морфологія. Іменні частини мови : навчально-методичний посібник / І.А.Корнієнко – Миколаїв, 2012.
19. Курс сучасної української літературної мови / за ред. проф. Л. Булаховського. – К. : РІШ, 1951.
20. Ладоня І. О. Українська мова : навч. посібник для студентів вищ. навч. закладів / І.О.Ладоня. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К.: Вища школа, 2001. – 158 с.
21. Леонова М. В. Сучасна українська літературна мова. Морфологія : навч. посібник / М.В.Леонова. – К. : Вища школа, 1983. – 263 с.
22. Матвіяс І. Г. Курс сучасної української літературної мови. Морфологія : посібник дял студ.-заочн. – К. : Рад. школа, 1962.
23. Москаленко Н. А. Сучасна українська літературна мова. Лексичний, фонетичний і граматичний аналіз : навч. посібник для студ. філол. факультетів ун-тів / Н.А. Москаленко, М.М. Фашенко, Ф.П. Смагленко. – Київ – Одеса : Вища школа, 1980.
24. Олійник О. Б. Українська мова та література : навч. посібник для абітурієнтів та студентів вищ. навч. закладів / О.Б. Олійник, Г.М. Гребницький. – К. : Кондор, 2006. – 306 с.

25. Плющ М. Я. Граматика української мови : у 2-х частинах : підручник для студентів філологічних спеціальностей вищ. навч. закладів / М.Я.Плющ. – Ч.1 : Морфеміка. Словотвір. Морфологія. – К. : Вища школа, 2005. – 286 с.
26. Плющ М.Я. Сучасна українська літературна мова. Збірник вправ [Текст] : навч. посібник для студентів філологічних спеціальностей вищ. навч. закладів / М.Я. Плющ, О.І. Леута, Н.П. Гальона. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К. : Вища школа, 2003. – 287 с.
27. Плющ М.Я. Сучасна українська літературна мова. Збірник вправ : навч. посібник для студ. вузів, що вивч. дисципліну «Сучасна укр. мова» / М.Я. Плющ, О.І. Леута, Н.П. Гальона. – К. : Вища школа, 1995. – 284 с.
28. Плющ М.Я. Граматика української мови в таблицях [Текст] : навч. посібник для студентів філологічних спеціальностей вищ. навч. закладів / М.Я. Плющ, Н.Я. Грипас. – К. : Вища школа, 2004. – 167 с.
29. Плющ М.Я. Сучасна українська літературна мова. Збірник вправ [Текст] : навч. посібник для студ. філологічних спец. вищ. навч. закладів / М.Я. Плющ, О.І. Леута, Н.П. Гальона. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К. : Вища школа, 2003. – 287 с.
30. Сучасна українська літературна мова. Морфологія. Синтаксис [Текст] : підручник для студентів вищ. навч. закладів. – К. : Знання, 2010. – 374 с.
31. Сучасна українська літературна мова [Текст] : підручник для студентів філологічних спеціальностей вищих навчальних закладів / за ред. М.Я. Плющ. – 6-те вид., стер. – К. : Вища школа, 2006. – 430 с.
32. Сучасна українська літературна мова : підручник для студентів філологічних спеціальностей вищ.

- навч. закладів / за ред. М. Я. Плющ – 5-те вид., стер. – К : Вища школа, 2005. – 430 с.
33. Сучасна українська літературна мова : підручник для студентів філологічних спеціальностей вищ. навч. закладів освіти / за ред. М.Я. Плющ. – 3-те вид., стереотип. – К. : Вища школа, 2001. – 430 с.
  34. Сучасна українська літературна мова : підручник для студентів філологічних спеціальностей вищ. навч. закладів освіти / за ред. М.Я. Плющ. – 2-ге вид, перероб. і доп. – К. :Вища школа, 2000. – 430 с.
  35. Сучасна українська літературна мова : підручник для студентів, які вивч. дисципліну «Сучасна українська літературна мова» / за ред. М.Я. Плющ. – К. : Вища школа, 1994. – 414 с.
  36. Сучасна українська літературна мова [Текст] : підручник для студентів філологічних спеціальностей вищ. навч. закладів / А.П. Грищенко, Л.І. Мацько, М.Я. Плющ, Н.І. Тоцька ; за ред. А.П. Грищенка. – 3-те вид., доп. – К. : Вища школа, 2002. – 439 с.
  37. Сучасна українська літературна мова : підручник для студентів філологічних спеціальностей вузів / за ред. А.П. Грищенка. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К.: Вища школа, 1997. – 493 с.
  38. Сучасна українська літературна мова : підручник для студ. пед. ін-тів спец. «Українська мова і література» / за ред. А.П. Грищенка. – К. : Вища школа, 1993. – 366 с.
  39. Сучасна українська мова : підручник для студентів гуманітарних спеціальностей вищ. навч. закладів / за ред. О.Д. Пономаріва. – 3-те вид., перероб. – К.: Либідь, 2005. – 488 с.
  40. Сучасна українська мова : підручник для студ. гуманітарних спец. вищ. навч. закладів / за ред. О.П.

- Пономаріва. – 2-ге вид., перероб. – К. : Либідь, 2001. – 400 с.
41. Сучасна українська літературна мова. Морфологія / за ред. І.К. Білодіда. – К. : Наукова думка, 1969. – 583 с.
  42. Український правопис. Стереотипне видання. – К. : Наук. думка, 1999. – 240 с.
  43. Чередниченко І. Г. Збірник вправ для практичних і лабораторних занять з сучасної української літературної мови : посібник для факультетів мови та літератури пед. ін-тів. – 3-тє вип., перероб. – К. : Рад. школа, 1963.
  44. Шевчук С. В. Сучасна українська літературна мова [Текст] : навч. посібник / С.В. Шевчук, Т.М. Лобода. – 2-ге вид., випр. і доп. – К. : Арій, 2008. – 384 с.
  45. Шкуратяна Н. Г. Сучасна українська літературна мова. Модульний курс [Текст] : навч. посібник для студентів нефілологічних спеціальностей вищ. навч. закладів / Н.Г. Шкуратяна, С.В. Шевчук. – К. : Вища школа, 2007. – 823 с.
  46. Шкуратяна Н. Г. Сучасна українська літературна мова : навч. посібник для студентів педагогічних навч. закладів / Н.Г. Шкуратяна, С.В. Шевчук. – К. : Літера, 2000. – 284 с.
  47. Ющук І. П. Українська мова [Текст] : підручник для студентів філологічних спеціальностей вищ. навч. закладів / І.П. Ющук. – 4-тє вид. – К. : Либідь, 2008. – 640 с.
  48. Ющук І. П. Українська мова [Текст] : підручник для студентів філологічних спеціальностей вищ. навч. закладів / І.П. Ющук. – 3-тє вид. – К. : Либідь, 2006. – 640 с.
  49. Ющук І. П. Українська мова [Текст] : підручник для студентів філологічних спеціальностей вищ.

навч. закладів / І.П. Ющук. – 2-ге вид. – К. : Либідь, 2005. – 640 с.

50. Ющук І. П. Українська мова [Текст] : підручник для студентів філологічних спеціальностей вищ. навч. закладів / І.П. Ющук. – К : Либідь, 2004. – 640 с.

Довідникова література

1. Бурячок А.А. Довідник з українського правопису [Текст] / авт.-упоряд. : А.А.Бурячок, Л.С.Паламарчук, В.М.Русанівський. – 3-є вид., випр. і доп. – К., 1984.
2. Бурячок А. А. Орфографічний словник / А.А.Бурячок. – К., 1995.
3. Варган І. О., Пилинська М. М. Російсько-український словник сталих виразів / І.О.Варган, М.М.Пилинська ; за ред. М.Ф.Наконечного. – Х., 2000.
4. Ганич Д. І. Словник лінгвістичних термінів / Д.І.Ганич, І.С.Олійник. – К., 1985.
5. Головащук С. І. Орфографічний словник / С.І.Головащук. – К., 1994.
6. Головащук С. І. Складні випадки наголошення : словник-довідник / С.І.Головащук. – К., 1995.
7. Головащук С.І. Словник-довідник з правопису та слововживання. – К., 1989.
8. Головащук С. І. Словник наголосів: понад 20000 слів / С.І.Головащук. – К., 2003.
9. Горпинич В. О. Українсько-російський орфографічний словник / В.О.Горпинич. – Дніпропетровськ, 1998.
10. Етимологічний словник української мови : у 7 т. – К., 1982 – 1989. – Т. 1-3.

11. Зубков М. Сучасний російсько-український і українсько-російський словник / М.Зубков. – Харків, 2000.
12. Калачник В., Савченко Л. Українсько-російський словник наголосів / В.Калачник, Л.Савченко. – Харків, 1997.
13. Короткий тлумачний словник української мови / за ред. Д.Г.Гринчишина. – К., 1988.
14. Мацько Л. І. Російсько-український і українсько-російський словник : Відмінна лексика / Л.І.Мацько, О.М.Сидоренко, С.В.Шевчук. – К., 1992.
15. Морфемний словник / укл. Полюга Л.М. – К., 1983.
16. Новий орфографічний словник української мови: 50000 слів. – К., 2003.
17. Новий тлумачний словник української мови : у 4-х томах / укл. В.В.Яременко, О.М.Сліпушко. – К., 1998.
18. Онуфрієнко Г. С., Навчальний тлумачний словник лінгвістичних термінів (90 терміноодиниць) / Г.С.Онуфрієнко, Н.В.Таранова.– Запоріжжя, 1998.
19. Російсько-український і українсько-російський тлумачний словник / за заг.ред. Л.Г.Савченко. – Х., 2004.
20. Російсько-український словник наукової термінології : у 3 т. – К., 1994-1998.
21. Сліпушко О. С. Тлумачний словник чужомовних слів в українській мові : Правопис, граматики (10000 слів). – К., 1999.
22. Словник іншомовних слів / за ред. О.С.Мельничука. – К., 1985.
23. Словник іншомовних слів: 23000 слів та термінів-сполучень / за ред. Л.М.Пустовіт. – К., 2000.
24. Словник труднощів української мови / за ред. С.Я.Єрмоленко. – К., 1992.

25. Словник української мови : в 11 т. – К., 1970-1980.
26. Українська мова. Енциклопедія. – К., 2000.
27. Українська мова. Короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів / за ред. С.Я.Єрмоленко. – К., 2001.
28. Українська мова на кожен день : Довідник. – К., 2004.
29. Український орфографічний словник : Близько 100000 слів / за ред. А.О.Сващенко. – Х., 2003.
30. Український правопис. – К., 2000.
31. Український правопис. – К., 1993.
32. Чак Є. Складні випадки правопису та слововживання / Є.Чак. – К., 1998.
33. Шевченко Л. Ю. Сучасна українська мова : довідник / Л.Ю.Шевченко, В.В.Різун, Ю.В.Лисенко. – К., 1996.
34. Ющук І. Практичний довідник з української мови. – К., 2000.

Допоміжна

Дієслово. Дієприкметник. Дієприслівник

1. Арсірій А.Т. Дієслово як частина мови / А.Т.Арсірій // УМЛШ. – 1989. – № 1. – С. 76-78.
2. Возний Т.М. Структурно-семантичні групи дієслів в сучасній українській мові / Т.М.Возний // УМЛШ. – 1976. – № 3. – С. 27-34.
3. Гнатюк Г.М. Дієприкметник в сучасній українській літературній мові / Г.М.Гнатюк. – К., 1982.
4. Гнатюк Г.М. Синтаксичні функції дієприкметників у сучасній українській мові / Г.М.Гнатюк // Мовознавство. – 1980. – № 4. – С. 18-28.
5. Загнітко А.П. Система і структура граматичних категорій дієслова / А.П.Загнітко. – К., 1990.

6. Карп'юк М.Л. Структурно-семантична характеристика форм інфінітива / М.Л.Карп'юк // Українське мовознавство. – 1978. – № 6.
7. Ковалик І.І. Граматична структура системи дієслівних форм у сучасній українській літературній мові / І.І.Ковалик // Мовознавство. – 1976. – № 4.
8. Коць Л.М. Дієприслівник у сучасній українській літературній мові (Специфіка зв'язків та їх значень) / Л.М.Коць. – К., 1964.
9. Кучеренко І.К. Граматична характеристика дієприкметника і його місце в системі частин мови / І.К.Кучеренко // Мовознавство. – 1967. – № 4.
10. Медведєва Л.М. Про співвідношення категорій предикативності і стану / Л.М.Медведєва // Мовознавство. – 1983. – № 3.
11. Мельник Ю.В. Давноминулий час: проблема та гіпотези / Ю.В.Мельник // Мовознавство. – 1996. – № 1.
12. Передрій Г. Дієприслівник / Г. Передрій / Дивослово. – 1994. – № 12. – С. 36-38.
13. Пігінов В.М. До питання про внутрішню дистрибуцію дієслів / В.М.Пігінов // Мовознавство. – 1973. – № 5. – С. 36-44.
14. Русанівський В.М. Дієприкметники й слова дієприкметникового походження / В.М.Русанівський // УМЛШ. – 1968. – № 8. – С. 28-36.
15. Русанівський В.М. Дієслово – рух, дія, образ / В.М.Русанівський. – К., 1977.
16. Русанівський В.М. Структура українського дієслова / В.М.Русанівський. – К., 1971.
17. Сасинович Є.С. Дієприслівники в сучасній українській мові / Є.С.Сасинович. – К., 1963.

18. Серета Ф.Я. Розмежування активних дієприкметників на *-учий, -ачий* і прикметників на *-учий, -ачий* / Ф.Я.Серета // Мовознавство. – 1974. – № 4.
19. Сич В.Ф. Синтаксичні функції інфінітива / В.Ф.Сич // УМЛШ. – 1972. – № 3. – С. 24-31.
20. Скляренко В.Г. З історії акцентуації дієприслівників української мови / В.Г.Скляренко // Мовознавство. – 1991. – № 5.
21. Соколова С.О. Час та його відображення в граматичних категоріях дієслова / С.О.Соколова // Мовознавство. – 1995. – № № 4, 5.
22. Шевчук О.С. Стилiстичне вживання часових форм дієслова / О.С. Шевчук // УМЛШ. – 1974. – № 1.

Прислівник

1. Арсірій А.Т. Прислівник / А.Т.Арсірій // УМЛШ. – 1993. – № 7.
2. Білоусенко П.І. Прислівники часу в сучасній українській мові / П.І.Білоусенко // УМЛШ. – 1982. – № 7. – С. 43-45.
3. Болюх О.В. Морфолого-синтаксичні особливості прислівників / О.В.Болюх // Мовознавство. – 1994. – № 6.
4. Гальчук В.Ю. З історії акцентуації прислівників в українській мові / В.Ю.Гальчук // Мовознавство. – 1995. – № 6.
5. Грещук В.В. До питання про словотвір прислівників на *-о* / В.В.Грещук // Мовознавство. – 1990. – № 2.
6. Кучеренко І.К. Класифікація прислівників за значенням / І.К.Кучеренко // Українська мова в школі. – 1954. – № 6.
7. Муқан Г.М. Морфологічна будова і способи творення прислівників / Г.М.Муқан // УМЛШ. – 1983. – № 10.

8. Німчук В.В. Прислівник / В.В.Німчук // Історія української мови : Морфологія. – К., 1978. – С. 342-348.
9. Русанівський В.М. Означальні, предикативні і модальні прислівники / В.М.Русанівський // УМЛШ. – 1967. – № 4. – С. 22-26.
10. Чапля І.К. Прислівники в українській мові / І.К.Чапля. – Харків, 1960.
Службові частини мови. Вигук
1. Богдан М.М. Сполучники і сполучні слова як засоби зв'язку частин складнопідрядного речення / М.М.Богдан // УМЛШ. – 1979. – № 1.
2. Вихованець І.Р. Прийменникова система української мови / І.Р.Вихованець. – К., 1980.
3. Гамалій А.П. Загальне поняття про сполучник / А.П.Гамалій // УМЛШ. – 1970. – № 3.
4. Герман К.Ф. Критерії розрізнення омонімічних сполучників і сполучних слів / К.Ф.Герман // УМЛШ. – 1970. – № 5.
5. Гальона Н.П. Функції модальних часток / Н.П.Гальона // УМЛШ. – 1990. – № 11.
6. Іваненко З.І. Семантична структура прийменникових конструкцій / З.І.Іваненко // Мовознавство. – 1978. – № 3.
7. Кучеренко І.К. Лексичне значення прийменника / І.К.Кучеренко // Мовознавство. – 1978. – № 3.
8. Курносова Н.О. Про знаковий статус вигуків / Н.О.Курносова // Мовознавство. – 1990. – № 2.
9. Мацько Л.І. Інтер'єктиви в українській мові / Л.І.Мацько. – К., 1981.
10. Медведєв Ф.П. Система сполучників в українській мові / Ф.П.Медведєв – Х., 1962.
11. Мельничук О.С. Історичний розвиток функції і складу прийменників в українській мові /

О.С.Мельничук // Слов'янське мовознавство. – К., 1966. – Т.3. – с.124-194.

12. Симонова К.С. З історії стверджувальних часток / К.С.Симонова // Мовознавство. – 1980. – № 4.
13. Симонова К.С. Категоріальні ознаки та синтаксичні функції часток / К.С.Симонова // УМЛШ. – 1983. – № 7.
14. Симонова К.С. Модальне слово чи модальна частка? / К.С.Симонова // УМЛШ. – 1989. – № 10.

Інформаційні ресурси

- <http://moodle.mnu.mk.ua/course/category.php?id=40>
- <http://litopys.org.ua/links/inmovozn.htm>
- <http://sum.in.ua/>
- http://litmisto.org.ua/?page_id=6961
- http://litmisto.org.ua/?page_id=12423
- http://litmisto.org.ua/?page_id=2345
- <http://www.twirpx.com/file/148234/>
- http://shron.chtyvo.org.ua/Bodyk_Ostap/Suchasna_ukrainska_literaturna_mova_Leksykoloheia_Frazeoloheia_Leksykohrafiia.pdf
- <http://ukrajinskamova.org.ua/>
- <http://www.twirpx.com/file/371620/>
- <http://www.twirpx.com/file/348572/>